

คำชี้แจง

หนังสือสำหรับศึกษาระบบวินัยในพระพุทธศาสนาเวลานี้ นับว่ามีมากขึ้นกว่าเมื่อ ๒๐ ปีล่วงมาแล้ว คือเริ่มแพร่หลายพร้อมกับความเจริญของนั้บธรรม แต่ถ้าหวนนึกถึงการที่พระพุทธศาสนาได้มาประดิษฐาน ณ ประเทศขามนี้กว่าสองพันปี หรือพวกไทยเราได้ นับถือมากกว่าพันแปดร้อยปีแล้วก็ดี จำนวนภิกษุสามเณรและผู้นับถือพระพุทธศาสนาที่มีอยู่บัดนี้ก็ดี ได้พบหนังสือพระพุทธศาสนาในภาษาต่างประเทศก็ดี จึงทราบว่หนังสือแบบแผนของเรามีน้อยเหลือเกิน ยังไม่สมกับระยะเวลาที่ล่วงมา และไม่สมกับจำนวนบุคคลผู้นับถือที่มีอยู่ เพราะจะหาหนังสือแบบแผนในภาษาไทยเมื่อนี้ได้ไม่เก็น ร้อยเล่ม.

ข้าพเจ้ารู้สึกอยู่อย่างนี้ จึงมุ่งหาผู้มีภูมิวิถยาสามารถเพื่อร่วมมือช่วยกันเรียบเรียงหนังสือซึ่งเป็นแบบแผน แต่รู้สึกว่หายาก อาจมีสาเหตุหลายประการ เช่นขาดความยินดีในการกุศลอันไพศาล ไม่ไว้ใจในความรู้ความสามารถของตน มีการงานอื่นเต็มมือจนไม่มีโอกาสว่างจะทำได้ หรือไม่มีโอกาสทำความติดต่อกันเป็นต้น.

พระมหาพิน ชุตินุโร ป. ๗ ผู้หนึ่งซึ่งเป็นกัลยาณมิตรเข้าร่วมมือในการนี้ ได้เรียบเรียงหนังสืออุปกรณ์วินัยมุข เล่ม ๑ ให้พิมพ์เสร็จแล้ว บัดนี้ได้เรียบเรียงอุปกรณ์วินัยมุข เล่ม ๒ ให้สำเร็จอีก ๑ เล่ม ภารกิจเช่นนี้ควรสรรเสริญโดยส่วนเดียว ข้าพเจ้าขอขอบใจแทนมหาหมกุฎราชวิทยาลัย และขอสรรเสริญว่ผู้เช่นนี้แลชื่อว่ายังพระศาสนาให้รุ่งเรือง.

อนึ่ง ข้าพเจ้าพร้อมด้วยคณะกรรมการได้ช่วยตรวจและรับรองคุณภาพแห่งหนังสือฉบับนี้โดยประการทั้งปวง.

พระมหาทองสืบ จารุณโณ

หัวหน้ากองตำรา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๑๖ พฤศจิกายน ๑๔๗๕

๑. ปัจจุบัน เป็นสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฟื้น ชุตินฺธโร ป. ๕)

คำนำ

เมื่อการพิมพ์หนังสืออุปกรณ์วินัยมุขเล่ม ๓ ซึ่งข้าพเจ้าเรียบเรียงเสร็จไปแล้ว พระมหาทองสีบ จารุวณฺโณ ป. ๕ หัวหน้ากองตำราแห่งมหาวิทยาลัย ได้ปรารภกับข้าพเจ้าว่า ถ้ามหาหมกุฏฯ ได้หนังสืออุปกรณ์วินัยมุขเล่ม ๒ อีก จะเป็นประโยชน์แก่นักเรียนชั้นมัธยมภูมิมาก ข้าพเจ้าจึงเสนอว่า ต้นฉบับอุปกรณ์วินัยมุขเล่ม ๒ ของข้าพเจ้ามี เพราะได้เขียนไว้เป็นคู่มือตั้งแต่สมัยที่ศึกษานักธรรมชั้นโทอยู่ ถ้าทางมหาวิทยาลัย เห็นสมควรจะพิมพ์ให้แพร่หลายแล้ว ก็ยินดีที่จะถวายลิขสิทธิ์ ครั้นรับปากกับพระมหาทองสีบแล้ว กลับค้นหาต้นฉบับนั้นไม่พบ ไม่ทราบว่าจะสูญไปอย่างไร แต่ให้สมกับปฏิญญาอันประกอบด้วยประโยชน์ จึงตกลงเขียนให้ใหม่ หนังสือนี้มีกำเนิดมาด้วยประการฉะนี้ และได้มอบลิขสิทธิ์ให้แก่มหาวิทยาลัยตั้งแต่นั้น

หนังสือเล่มนี้ มีสารัตถะสำหรับใช้ท่องบ่นหรือดูให้จำเฉพาะหัวข้อที่สำคัญ ๆ ในวินัยมุขเล่ม ๒ เท่านั้น เพราะเหตุนี้ จึงขอแนะนำว่า นักเรียนที่จะสอบนักธรรมชั้นโท จึงไม่ควรอย่างยิ่งที่จะศึกษาแต่เพียงหนังสือเล่มเดียว จำเป็นที่จะต้องอ่านวินัยมุขเล่ม ๒ ให้ตลอด และจดจำอรรถาธิบายที่กล่าวไว้ในหนังสือเล่มนั้นด้วย เช่นนั้นจึงจะมีความรู้กว้างขวางสมบูรณ์ และสะดวกในเวลาสอบ.

อนึ่ง ขอขอบคุณท่านคณะกรรมการกองตำรา ที่ได้ตรวจตรา

และอนุมัติให้พิมพ์หนังสือเล่มนี้ เพื่อเป็นสมบัติของมหามกุฏราช-
วิทยาลัย ซึ่งเป็นปัจจัยให้เกิดปีติปราโมทย์แก่ข้าพเจ้า เป็นการหักล้าง
ความเหน้อยยากตรากตรำซึ่งเกิดจากการเขียน.

ในที่สุด ขออุทิศกุศลกรรมส่วนนี้ บูชาพระคุณ กรมหลวง
ชินวรสิริรัตน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ผู้ทรงประศาสน์การศึกษา
นักธรรมให้เจริญรุ่งเรืองสืบมา ตามมรรคาวิถีของสมเด็จพระมหา-
สมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส และบูชาคุณพระสงฆ์ผู้
ประชุมกันในเวลาที่ข้าพเจ้าอุปสมบท อันมีท่านเจ้าคุณพระธรรมดิลก
เจ้าอาวาสวัดสามพระยา พระอุปัชฌายาร์ยที่เคารพยิ่ง เป็นประธาน
ซึ่งนับว่าท่านได้ให้กำเนิดกสิษฐภาวะแก่ข้าพเจ้า จนมีโอกาสเรียบเรียง
หนังสือนี้.

พระมหาพิน ชุตินุชโร

วัดสามพระยา พระนคร

๖ พฤศจิกายน ๒๔๗๕

อุปกรณ์วินัยมุข

อภิธมาจาร

สิกขาบทแผนกนี้ มาในชั้นชกะเป็นพื้น ไม่ได้บอกจำนวน
จัดตามกิจหรือวัตถุ เรียกว่า ชั้นชกะอันหนึ่ง ๆ คือ

๑. ว่าด้วยอุโบสถ จัดไว้พวกหนึ่ง เรียกว่า อุโบสถชั้นชกะ.
๒. ว่าด้วยจีวร จัดไว้พวกหนึ่ง เรียกว่า จีวรชั้นชกะ.

มาในบาลีอื่นนอกจากชั้นชกะ คือ

๑. ในนิทานต้นบัญญัติแห่งสิกขาบทที่มาในพระปาฏิโมกข์.
๒. ในวินิตวัตถุเรื่องสำหรับเทียบเคียงตัดสินอาบัติในคัมภีร์วิภังค์.
๓. ในอรรถกถาที่เรียกว่า บาลีมุตตกะ.

สิกขาบทแผนกนี้ มีรูปเป็น ๒ คือ

๑. เป็นข้อห้าม.
๒. เป็นข้ออนุญาต.

ข้อห้ามที่ปรับอาบัติมีเพียง ๒ คือ

๑. ฤตถัจจย.
๒. ทุกกฏ.

กัณฑ์ที่ ๑๑

กายบริหาร

กายบริหารมี ๑๔ คือ

๑. อย่าพึงไว้ผมยาว จะไว้ได้เพียง ๒ เดือนหรือ ๒ นิ้ว.
๒. อย่าพึงไว้หนวดไว้เครา พึงโกนเสีย เช่นเดียวกับผม.
๓. อย่าพึงไว้เล็บยาว พึงตัดเสียด้วยมีดเล็กพอเสมอเนื้อ และอย่า พึงขัดเล็บให้เกลี้ยงเงลา.
๔. อย่าพึงไว้ขนจมูกยาว [ออกนอกจมูก] พึงถอนเสียด้วยแหวน.
๕. อย่าพึงให้น้ำเสียน้ำซึ่งขนในที่แคบ คือในร่มผ้าและที่รักแร้ เว้นไว้แต่อาพาธ.
๖. อย่าพึงตัดหน้า ไล้หน้า ทาหน้า ย้อมหน้า เจิมหน้า ย้อมตัว เว้นไว้แต่อาพาธ.
๗. อย่าพึงแต่งเครื่องประดับต่าง ๆ เป็นต้นว่า ตุ่มหู สายสร้อย สร้อยคอ สร้อยเอว เข็มขัด บานพับ [สำหรับรัดแขน] กำไลมือ และแหวน.
๘. อย่าพึงส่องดูเงาหน้า ในกระจกหรือในวัตถุอื่น อาพาธเป็นแผล ที่หน้า ส่องทำกิจได้.
๙. อย่าพึงเปลือยกายในที่ไม้งังควรและในเวลาไม้งังควร [เปลือย
๑. ถอนขนจมูกทำให้เสียสายตา พึงตัดด้วยกรรไกรดีกว่า.

เป็นวัตร ต้องถูกลัจจัย เปลือยทำกิจแก่กันและกันและในเวลาฉัน
ต้องทุกกฎ ในเรือนไฟและในน้ำ ทรงอนุญาต].

๑๐. อย่าพึงนุ่งห่มผ้าอย่างคฤหัสถ์.
๑๑. ถ้ายอจระแล้ว เมื่อน้ำอยู่ จะไม่ชำระไม่ได้ เว้นไว้แต่หา
น้ำไม่ได้ หรือน้ำมี แต่ไม่มีภาชนะจะตัก เช่นนี้ เช็ดเสียด้วยไม้
หรือด้วยของอื่นเพียงเท่านั้นก็ได้.
๑๒. อย่าพึงให้ทำสัตถกรรม [ผ้าตัดทวารหนักด้วยศัสตรา] ในที่แคบ
[ทวารหนัก] หรือในที่ใกล้ที่แคบเพียง ๒ นิ้ว อย่าพึงให้ทำ
วัตถิกรรม [ผูกรัดที่ทวารหนัก] ให้ทำ ต้องถูกลัจจัย.
๑๓. เป็นธรรมเนียมของภิกษุต้องใช้ไม้ชำระฟัน.
๑๔. น้ำที่ดื่มให้กรองก่อน.

ข้อห้ามการแต่งผมมีดังนี้

๑. ไม่ให้หวีผมด้วยหวีหรือด้วยแปรง.
๒. ไม่ให้เสยผมด้วยนิ้วมือโดยอาการว่าหวี.
๓. ไม่ให้แต่งผมด้วยน้ำมันเจือขี้ผึ้ง หรือด้วยน้ำมันเจือน้ำ.
๔. ไม่ให้ตัดผมด้วยกรรไกร เว้นไว้แต่อาพาธ.
๕. ไม่ให้ถอนผมหงอก.

ข้อห้ามการแต่งหนวดมีดังนี้

๑. ไม่ให้แต่งหนวด.
๒. ไม่ให้ตัดหนวดด้วยกรรไกร.

ข้อห้ามภิกษุผู้อาบน้ำมีดังนี้

๑. ไม่ให้สีกายในที่ไม้บังครว เช่น ต้นไม้ เสา ฝาเรือน และแผ่นกระดาน.
๒. ไม่ให้สีกายด้วยของไม้บังครว เช่น ทำไม้ทำเป็นรูปมือหรือจักเป็น ฟันมังกร และเกลียวเชือกที่คม.
๓. ไม่ให้อาหลังต่อหลังสีกัน.

ข้อห้ามการนุ่งห่มผ้าอย่างคฤหัสถ์มีดังนี้

๑. ห้ามเครื่องนุ่งห่มของคฤหัสถ์ เช่น กางเกง เสื้อ ผ้าโพก หมวก ผ้าถุงผ้าห่มสีต่าง ๆ ชนิดต่าง ๆ.
๒. ห้ามอาการนุ่งห่มต่าง ๆ ที่มีไซ้ของภิกษุ

ประโยชน์แห่งการเคี้ยวไม้ชำระฟันมี ๕ คือ

๑. ฟันดูไม่สกปรก.
๒. ปากไม่เหม็น.
๓. เส้นประสาทรับรสหมดจดดี.
๔. เสมหะไม่หุ้มอาหาร.
๕. รับประทานอาหารมีรส.

กัณฑ์ที่ ๑๒

บริวารบริโภค

จิวร

ประมาณจิวรที่ใช้ในเมืองเรามีดังนี้

๑. สังฆาฎิ ยาวไม่เกิน ๖ ศอก กว้างไม่เกิน ๔ ศอก.
๒. อุตตราสงค์ ยาวไม่เกิน ๖ ศอก กว้างไม่เกิน ๔ ศอก.
๓. อันตราสก ยาวไม่เกิน ๖ ศอก กว้างไม่เกิน ๒ ศอก.

[สำหรับพระขนาดกลาง สังฆาฎิกับอุตตราสงค์ ลดด้านยาว ๑ ศอก ด้านกว้าง ๘ นิ้ว อันตราสก ลดลงเพียงยาว ๔ ศอกขึ้นไป ถึง ๘ นิ้ว กว้าง ๑ ศอกคือ ๔ นิ้ว เป็นพอดี].

ผ้าสำหรับทำจิวรมี ๖ ชนิด คือ

๑. โขมะ ผ้าทำด้วยเปลือกไม้ เช่นฝาลินิน.
๒. กัปปาสิกะ ผ้าทำด้วยฝ้าย.
๓. โกเสยยะ ผ้าทำด้วยใยไหม เช่นแพร.
๔. กัมพละ ผ้าทำด้วยขนสัตว์ ยกผมและขนมุษย์ เช่นผ้าสักหลาด และกำมะหริด.
๕. สาณะ ผ้าทำด้วยเปลือกป่าน [ผ้าชนิดนี้เป็นผ้าเนื้อสาก].
๖. กังคะ ผ้าทำด้วยของ ๕ อย่างนั้นแต่อย่างใดอย่างหนึ่งปนกัน เช่น ฝ้ายใยไหม.

เครื่องนุ่งห่มที่ทำด้วยของอื่น ห้ามไม่ให้ใช้ คือ

๑. คากรอง	[กุสจिर].
๒. เปลือกต้นไม้กรอง	[วากจिर].
๓. ผลไม้กรอง	[ผลกจिर].
๔. ผ้ากำพลทำด้วยผมคน	[เกสกมฺพล].
๕. ผ้ากำพลทำด้วยหางขนสัตว์	[วาลกมฺพล].
๖. ปีกนกเคঁา	[อฺตุกฺปกฺข].
๗. หนังเสือ	[อฺชินฺจิป].
๘. ทำด้วยปอ	[โปกฺตฺถก].

นุ่งห่มผ้าเหล่านี้เป็นวัตร ต้องถูกล้างจ้ย เป็นแต่สักว่านุ่งห่ม
ต้องทุกกฏ.

จีวรนั้นโปรดให้ตัดเป็นกระทรงมีชื่อดังนี้

๑. อัฏฐมณฑล	คิเวยยะ.
๒. มณฑล	วิวัฏฺฐะ.
๓. อัฏฐมณฑล	ชังฆะ.
๔. มณฑล	อนุวิวัฏฺฐะ.
๕. อัฏฐมณฑล	พาหั้นตะ.
๖. มณฑล	อนุวิวัฏฺฐะ.
๗. อัฏฐกุสี.	
๘. กุสี.	

๘. อนุวต.

๑๐. รั้งคุม.

๑๑. ลูกคุม.

[เอารั้งคุมและลูกคุมรวมด้วย เพื่อให้ครบถ้วนตามแบบ]

จิวรนั้นให้ย้อมด้วยของ ๖ อย่าง ๆ ใดอย่างหนึ่ง คือ

๑. รากหรือเง่า° [มูล].

๒. ต้นไม้^๒ [ขนุช].

๓. เปลือกไม้^๓ [ตจ].

๔. ใบไม้^๔ [ปตต].

๕. ดอกไม้^๕ [ปฺปฺผ].

๖. ผลไม้ [ผล].

สีที่ห้ามให้ย้อมจิวรมี ๗ คือ

๑. สีคราม [นีสก].

๒. สีเหลือง [ปีตก].

๓. สีแดง [โลหิต].

๔. สีบานเย็น (แดงฝาง) [มณฺเชฏฺจก].

๕. สีแสด [มหารงฺครตต].

๖. สีชมพู [มหานามรตต].

๗. สีดำ [กณฺห].

๑. เว้นขมิ้น ๒. เว้นฝาง, แกล, มะหาด. ๓. เว้นเปลือกโลห, เปลือกกล้า.

๔. เว้นมะเกลือ, คราม. ๕. เว้นทองกวาว, ดอกคำ.

[สี่เหลี่ยมเจือแดงเข้มหรือสี่เหลี่ยมหม่น เช่นสี่ที่เชื่อมด้วยแก่น
ขนุน (กรัก) เป็นสี่ที่รับรองว่าใช้ได้]

จิวรกาขาวที่ห้ามไม่ให้ใช้ คือ

๑. จิวรเป็นรูปลายสัตว์.

๒. จิวรเป็นลาดดอกไม้ ผลไม้.

[จิวรมีดอกเล็ก ๆ ไม่กาขาว เช่นดอกเมื่อดพรกไทย หรือ
เป็นริ้ว เช่นแพรโล่ ใช้ได้.]

ของสำหรับทำตุ๊กตุมมี ๑๑ คือ

๑. กระดุก	[อฎุจิ].
๒. งา	[ทนต์].
๓. เขา	[วิสาณ].
๔. ไม้ไผ่	[เวพู].
๕. ไม้รวก	[นพ].
๖. ไม้แก่น	[กฏุจ].
๗. ครั่ง	[ชตุ].
๘. กะลา	[ผลก].
๙. โลหะ	[โลห].
๑๐. สังกข์	[สงขนาภ].
๑๑. ด้ายถัก	[สุตุต].

[ตุ๊กตุมมีก็ควรทำด้วยของเหล่านี้.]

ประกาศเอวมี ๒ ชนิด คือ

๑. ประกาศแผ่น (เช่นที่เรียกประกาศลังกา) [ปฎัก].
๒. ประกาศใส่สุกร ผ้าเย็บเป็นปลอก [สุกรนุดก].

สมัยที่ไม่ต้องห่มสังฆาฏิไปด้วยมี ๕ คือ

๑. เจ็บไข้.
๒. สังเกตเห็นว่าฝนจะตก.
๓. ไปสู่ฝั่งแม่น้ำ.
๔. วิหารคือกุฎิคุ้มได้ด้วยคาน.
๕. ได้กรานกฐิน.

ผ้าที่อนุญาตให้ใช้อีก [นอกจากไตรจีวร] มีดังนี้

๑. ผ้าอาบน้ำฝน [วสุสิกสาฎิก].
๒. ผ้าปิดผี [กณทุปฎิจฉาติ].
๓. ผ้าปูนั่ง [นีสีทน].
๔. ผ้าปูที่นอน [ปัจจุตุถรณ].
๕. ผ้าเช็ดหน้าเช็ดปาก [มุขปุลณนโจล].
๖. ผ้าเป็นบริวารเช่นถุงบาตรหรือย่าม [ปริกุกขารโจล].

แบบผ่านีสีทน ๓ แบบ คือ

๑. แบบของพระอรรคกถาจารย์.
๒. แบบของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์.
๓. แบบพิเศษ.

วิธีทำผ่านีสีทนะ

แบบ ๑. ชายผ้ายาวคืบครึ่ง กว้างคืบ ๑ ตัดเป็น ๓ ขนาดเท่ากัน ทาง
ด้านกว้าง ๆ ชายละ ๖ นิ้ว ต่อชายเข้าแล้ว เป็นผ่านีสีทนะ
ยาว ๓ คืบ กว้างคืบครึ่ง.

แบบ ๒. ชายยาว ๒ คืบ กว้าง ๑ คืบ ตัดเป็น ๓ ชาย ชายใหญ่กว้าง
๖ นิ้ว ชายเล็กกว้าง ๓ นิ้ว ยาวเท่ากัน ต่อชายเข้าแล้ว
เป็นผ่านีสีทนะ ๒ คืบ ๖ นิ้ว กว้าง ๒ คืบถ้วน.

แบบ ๓. เอาชายคืบหนึ่งจตุรัสนั้น ตัดกลางให้เป็นสองชายเท่ากัน
ชายหนึ่ง ๆ ยาวคืบ ๑ กว้าง ๖ นิ้ว เอาชายหนึ่งตัดกลาง
ให้เป็นสองชายเท่ากันอีก ชายหนึ่ง ๆ เป็น ๖ นิ้วจตุรัส
เอาเปลาะเข้ากับด้านสะกัดของชายใหญ่ด้านละชาย เป็นชาย
เดียว ยาว ๒ คืบถ้วน กว้าง ๖ นิ้ว เอาเปลาะเข้ากับตัว
นีสีทนะ ทางด้านยาวเมื่อต่อชายเข้าแล้ว ผ่านีสีทนะนั้น
เป็น ๒ คืบจตุรัส.

บาตร

บาตรมี ๒ ชนิด คือ

๑. บาตรดินเผา [มตุติกापत्त].

๒. บาตรเหล็ก [อโยปत्त].

ของที่ห้ามไม่ให้ใช้แทนบาตร คือ

๑. กระทะดิน [มตุติกถาลก].

๒. กะโหลกน้ำเต้า [อลาพุ].

๓. กะโหลกหัวผี [ฉวสีส].

บาตรชนิดอื่นที่ทรงห้ามมี ๑๑ คือ

๑. บาตรทอง [โสวณณ].

๒. บาตรเงิน [ฐูปิย].

๓. บาตรแก้วมณี [หินุตาล].

๔. บาตรแก้วไพฑูรย์ [เวพุริย].

๕. บาตรแก้วผลึก [ผลิก].

๖. บาตรแก้วหุง [กาจ].

๗. บาตรทองแดง [ตมพโลห].

๘. บาตรทองเหลือง [กัศ].

๙. บาตรดีบุก [ติป].

๑๐. บาตรสังกะสี [สีส].

๑๑. บาตรไม้[ทารุ].

ขนาดบาตรมี ๓ ชนิด คือ

๑. ใหญ่ จูข้าวสุกแห่งข้าวสารกึ่งอาพหก.

๒. กลาง จูข้าวสุกแห่งข้าวสารนาฬินึ่ง.

๓. เล็ก จูข้าวสุกแห่งข้าวสารปัดถหนึ่ง.

ธรรมเนียมระวางบาตร มีดังนี้

๑. ไม่ให้วางบาตรบนเตียง.

๒. ไม่ให้วางบาตรบนตั่ง [คือม้าหรือโตะ].

๓. ไม่ให้วางบาตรบนร่ม.
๔. " " บนพนัก.
๕. " " บนพริ้ง [คือชานนอกพนัก].
๖. " " บนตัก.
๗. ไม่ให้แขวนบาตร [เช่นที่ราวจีวร].
๘. ไม่ให้คว่ำบาตรที่พื้นคมแข็งอันจะประทุษร้ายบาตร.
๙. มีบาตรอยู่ในมือ ห้ามไม่ให้พลักบานประตุ.

อนึ่ง ให้รู้จักให้รู้จักรักษาบาตร ห้ามไม่ให้ใช้บาตรต่างกระโถน คือทั้งก้างปลา กระดุก เนื้อ หรืออื่น ๆ อันเป็นเดนลงในบาตร ห้ามไม่ให้ล้างมือหรือบ้วนปากในบาตร จะเอามือเปื้อนจับบาตรก็ไม่ควร ฉนั้นแล้วให้ล้างบาตร ห้ามไม่ให้เก็บไว้ทั้งยังเปียก ให้ผึ่งแดดก่อน ห้ามไม่ให้ผึ่งทั้งยังเปียก ให้เช็ดน้ำจนหมดน้ำก่อนจึงผึ่ง ห้ามไม่ให้ผึ่งไว้นาน ให้ผึ่งครู่หนึ่ง

เครื่องอุปโภค

บริขารที่เป็นเครื่องอุปโภค คือ

๑. ก่องเข็ม.
๒. เครื่องกรองน้ำ.
๓. มีดโกน พร้อมทั้งฝัก หินสำหรับลับ กับเครื่องสะบัด.
๔. ร่ม.
๕. รองเท้า.

ร่มที่ก้าววานั้น คือ

๑. ร่มปักด้วยไหมสีต่าง ๆ.

๒. ร่มมีระบายเป็นเฟื้อง.

ร่มนั้น ทรงอนุญาตให้ใช้ได้^๑ในอารามและอุปัฏฐการแห่งอาราม ห้ามไม่ให้กั้นร่มเข้าบ้าน หรือกั้นเดินตามถนนหนทาง ในละแวกบ้าน เว้นไว้แต่เจ็บไข้ไม่สบาย ถูกแดดถูกฝนอาพาธจะกำเริบ เช่นปวดศีรษะ เช่นนี้ กั้นร่มเข้าบ้านได้, ในชั้นอรรคถา ฟ่อนให้ว่า กั้นเพื่อกันจิวรเปียกฝนในเวลาฝนตก กั้นเพื่อป้องกันภัย กั้นเพื่อรักษาตัว [เช่นในคราวแดดจัด] ได้อยู่.

รองเท้ามี ๒ ชนิด คือ

๑. ปาทูกา เจียงเท้า.

๒. อุปาหนา รองเท้าไม่มีสัน.

ปาทูกาที่ระบุชื่อในบาลีมี ๑๕ คือ

๑. เจียงเท้าที่ทำด้วยไม้[กฏฐ].

๒. " ทำด้วยทอง [โสวณฺณ].

๓. " ทำด้วยเงิน [รูปีย].

๔. " ประดับด้วยแก้วมณี [มณี].

๕. " ประดับด้วยแก้วไพฑูรย์ [เวพูริย].

๖. " ประดับด้วยแก้วผลึก [ผลิก].

๗. " ประดับด้วยทองแดง [ตมฺพโลห].

๘. " ทำด้วยดีบุก [ดีบุ].

๘. เยียงเท้าที่ทำด้วยสังกะสี [สีส].
๑๐. " สานด้วยใบตาล [ตาลปุตต].
๑๑. " สานด้วยดอก [เวฬุปุตต].
๑๒. " ทำด้วยหญ้าต่างชนิด [ติณ].
๑๓. " สานด้วยใบเป้ง [หินุตาล].
๑๔. " สานด้วยแฝก [กมล].
๑๕. " ถักหรือปักด้วยขนเจียม [กมุพล].

[ปาทุกาที่ทำด้วยไม้ ซึ่งตรึงอยู่กับที่ถ่ายอุจจาระปัสสาวะและเป็นที่ชำระ ทรงอนุญาตให้ขึ้นเหยียบได้].

รองเท้าที่จะใช้ต้องประกอบด้วยลักษณะเหล่านี้ คือ

๑. เป็นรองเท้าทำด้วยหนังสามัญ ชั้นเดียว ใช้ได้ทั่วไป มากชั้น ตั้งแต่ ๔ เป็นของเก่า ใช้ได้ทั่วไป มากชั้นเป็นของใหม่ ใช้ได้ เฉพาะในปัจจุบันชนบท มีสายรัดใช้คิบบด้วยนิ้ว.
๒. เป็นรองเท้าไม่มีลิ่มที่ต้องห้าม [ถ้ามีลิ่มที่ต้องห้าม สำรอกสีนั้น ออกหรือเพียงทำให้หม่นหมอง ใช้ได้].
๓. หูหรือสายรัดไม่มีลิ่มที่ต้องห้าม [ถ้ามีลิ่มที่ต้องห้าม เปลี่ยนหูหรือ สายรัดเสียใหม่ ใช้ได้].
๔. ไม่ขลิบด้วยหนังสัตว์ที่ต้องห้าม [ถ้าขลิบด้วยหนังสัตว์เช่นนั้น เอาหนังที่ขลิบออกเสียใช้ได้].
๕. ไม่ปกสั้น ปกหลังเท้า ปกแข็ง.
๖. ไม่ใช่พื้นยัดนุ่น ตรึงหรือประดับขนนกกระทา ขนนกยูง.

๑. ไม่มีหูเป็นช่อเขาแกะ ดังเขาแพะ ดังง่ามแมลงป่อง.

[ในข้อ ๕-๗ นี้ ถ้าวรณะที่นั้นปกสั้น ปกหลังเท้า ๆ ล ๆ มีหู เป็นช่อต่าง ๆ แก้ให้เป็นกัปปิยะแล้ว ใช้ได้].

สีรองเท้าที่ต้องห้ามมี ๗ คือ

๑. สีขาบ [นีนก].
๒. สีเหลือง [ปีตก].
๓. สีแดง [โลหิตก].
๔. สีบานเย็น [มณเชฏฐก].
๕. สีแสด [มารงครตุต].
๖. สีชมพู [มหานามรตุต].
๗. สีดำ [กณห].

[สีหูหรือสายรัดที่ต้องห้าม ก็มีสีเช่นนี้เหมือนกัน]

รองเท้าขลิบด้วยหนังสัตว์ที่ต้องห้าม หนังสัตว์นั้นมี ๘ คือ

๑. หนังสัตว์ [สีหจมุม].
๒. หนังเสือโคร่ง [พยคุจมุม].
๓. หนังเสือเหลือง [ทีปจมุม].
๔. หนังชะมด [กทลิมิคจมุม].
๕. หนังนาก [อุทจมุม].
๖. หนังแมว [พิพารจมุม].
๗. หนังค่าง [กาพกจมุม].
๘. หนังนกเค้า [อุตุจมุม].

รองเท้าที่ประกอบด้วยลักษณะอันใช้ได้โดยประการทั้งปวงแล้ว
ภิกษุจะใช้น้ำที่ท่วมไปไม่ได้ ไม่เจ็บเท้า ห้ามไม่ให้สวมเข้าบ้าน เป็น
อาคันตุกะเข้าไปในวัดอื่นก็ให้ถอด ในอารามอันมิใช่ที่ต้องห้าม ในป่า
สวมได้. ฝ่าเท้าบาง เหยียบพื้นแข็งไม่ได้ เหยียบเข้าเจ็บ หรือใน
ฤดูร้อน พื้นร้อน เหยียบเข้าเท้าพอง สวมเข้าบ้านได้เข้าวัดได้.
ในฤดูฝน ไปในที่ฉ่ำและ ภิกษุผู้อาพาธเป็นโรคภัย สวมเพื่อกัน
เท้าเย็นก็ได้.

เครื่องเสนาสนะ

บริขารบริโภคที่เป็นเครื่องเสนาสนะ คือ

๑. เตียง [เตียงมีเท้าเกิน ๘ นิ้ว หรือเป็นของใหญ่ หรือมีรูปสัตว์
ร้ายที่เท้าเช่นเตียงจุมูกสิงห์ เรียกบัลลังก์ ห้ามไม่ให้ใช้].
๒. ตั่ง [คือม้าสำหรับนั่ง ๔ เหลี่ยมรี นั่งได้สองคนก็มี หากมีเท้า
เกิน ๘ นิ้ว ห้ามไม่ให้ใช้].
๓. อาสน์ทิ [คือม้าสำหรับนั่ง ๔ เหลี่ยมจตุรัส].
๔. ฟูกเตียง [คือที่นอน ยัดนุ่นหรือใหญ่ ห้ามไม่ให้ใช้].
๕. ฟูกตั่งคือเบาะ [ยัดนุ่น ห้ามไม่ให้ใช้].
๖. หมอนหนุนศีรษะ [ประมาณพอศีรษะ หมอนใหญ่กึ่งกาย หมอน
ข้าง ห้ามไม่ให้ใช้].
๗. มุ้ง.
๘. เครื่องลาดอันไม่จัดว่าเป็นของวิจิตร.

พุททีควรใช้ได้มี ๕ อย่าง คือ

๑. พุทียัดด้วยขนแกะ [ยกผมขนมนุษย์ ขนปีกนกและขนสัตว์ ๒ เพ้า อนุโลมขนแกะ].
๒. พุทียัดด้วยท่อนผ้าหรือเศษผ้า.
๓. พุทียัดด้วยเปลือกไม้
๔. พุทียัดด้วยหญ้า.
๕. พุทียัดด้วยใบไม้ [ยกใบพิมเสนล้วน ปนของอื่น อนุญาต].

เครื่องลาดอันจัดว่าเป็นของวิจิตรนั้น คือ

๑. ผ้าขนเรียกโคณกะมิขนยาวกว่า ๔ นิ้ว.
๒. เครื่องลาดที่ทำด้วยขนแกะมีชื่อต่าง ๆ กัน.
๓. เครื่องลาดที่ทอด้วยด้ายแกมไหม [เช่นเยียรบับเข็มขาบเป็นต้น].
๔. เครื่องลาดที่เป็นไหมล้วน.
๕. เครื่องลาดที่ทำด้วยหนังสัตว์ชื่ออินะอันมีขนอ่อนนุ่ม.
๖. เครื่องลาดอย่างดีทำด้วยหนังชะมด.
๗. ที่นอนมีเพดานข้างบน ที่เข้าใจว่าที่นอนมีมุ้งกาง หรือเพียงมีเพดาน.
๘. เครื่องลาดหลังช้าง
๙. เครื่องลาดหลังม้า อันไม่ปรากฏว่าชนิดไร.
๑๐. เครื่องลาดบนรถ

๑. ข้อนี้ ตั้งแต่ทรงอนุญาตมุ้งกันยุงแล้ว ชื่อว่าเป็นของเล็กจากการห้าม.

เครื่องลาดที่ทำด้วยขนแกะมีชื่อต่างๆ กันนั้น คือ

๑. ที่ปักหรือทอเป็นลาย เรียกจิตตกา.
๒. ที่เป็นสัณฐานพวงดอกไม้ เรียกปฏิติกา.
๓. ที่เป็นรูปสัตว์ร้ายมีสีห์เสื่อเป็นต้น เรียกว่าวิกติกา.
๔. ที่มีสีขาวล้วน เรียกว่าปฏิกา.
๕. ที่มีขนตั้ง เรียกอุทรโลมิ.
๖. ที่มีขนตกไปข้างเดียวกัน เรียกเอกันตโลมิ.
๗. ที่เป็นของใหญ่นางพื่อน ๑๖ คนยื่นรำได้ [เช่นพรมห้อง] เรียก
กุกุณะ.

เครื่องเสนาสนะอันเป็นอภัยปิยะที่เป็นของคฤหัสถ์ ทรงอนุญาต
ให้นั่งทับได้ [ยกเว้นบัลลังก์] แต่ไม่ให้นอนทับ. ห้ามไม่ให้ภิกษุ
สองรูปนอนบนเตียง บนเครื่องลาด อันเดียวกัน หรือมีผ้าห่มพื้น
เดียวกัน แต่นั่งบนเตียงหรือตั้งได้ แต่ในบาติให้นั่งได้เฉพาะกับภิกษุผู้มี
พรรษาไล่เดียวกัน เก้าหรืออ่อนกว่ากันไม่ถึง ๓ พรรษา เรียกสมานาสนิก
ห้ามไม่ให้นั่งกับภิกษุผู้มีพรรษาห่างกันเกินกำหนดนั้นเรียกอสมานาสนิก.
อนึ่ง ห้ามไม่ให้นอนบนที่นอนอันโรยด้วยดอกไม้.

กัณฑ์ที่ ๑๑

นิตย

มูลเหตุที่ทรงอนุญาตให้มีพระอุปัชฌายะ คือ

๑. มีพุทธบัญญัติและอภิธรรมมากขึ้น.
๒. ผู้มาใหม่ไม่สามารถจะรู้ทั่วถึงและประพฤติกฎระเบียบ ด้วยคำพัง
ใช้ความสังเกตทำตามกัน จำจะศึกษาจึงจะรู้ได้.

วิธีถืออุปัชฌายะและรับ คือ ให้ภิกษุทวนกะทำผ้าห่มเฉวียงป่า
และ กราบเท้าแล้ว นั่งกระหย่งประณมมือกล่าวว่ "อุปัชฌาโย
เม ภนุเต โหหิ" "ขอท่านจงเป็นอุปัชฌายะของข้าพเจ้า" ๑ หน
เมื่อภิกษุที่ทวนกะนั้นอาศัยรับว่า "สาธุ" "ดีละ" "ลहु" "เบา
ใจดอก" "โอปายิก" "ชอบแก่อุบาย" "ปฏิรูป" "สมควรอยู่"
หรือว่า "ปาสาทิเคน สมุปาเทหิ" "ให้ถึงพร้อมด้วยอาการอันนำ
เลื่อมใสเถิด" อย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นอันถืออุปัชฌายะแล้ว.

ภิกษุผู้รับให้ฟังฟัง ได้ชื่อว่าอุปัชฌายะแล้ว แปลว่า ผู้ฝึกสอน
หรือผู้ดูแล ภิกษุผู้ฟังฟัง ได้ชื่อว่าสัทธวิหาริก แปลว่า ผู้อยู่ด้วย
กิริยาที่ฟังฟัง เรียกว่านิตย.

เหตุนิตยระงับจากอุปัชฌายะมี ๕ คือ

๑. อุปัชฌายะหลีกไป.
๒. สึกเสีย.

๓. ตายเสีย.

๔. ไปเข้ารีตเดียรถีย์เสีย.

๕. ตั้งบังคับ.

องค์เหล่านี้ ยกตั้งบังคับเสีย ได้ในฝ่ายสังฆวิหารีเหมือนกัน
สังฆวิหารีก็เลิกไปเสียเอง สึกเสียเอง ตายเสียเอง ไปเข้ารีตเดียรถีย์
เสียเอง นิสังฆีก็ระงับเหมือนกัน.

องค์คือตั้งบังคับนั้นมีมติเป็น ๒ คือ

๑. ประณามคือไล่เสีย [มติของอรรคกถาจารย์].

๒. อุปัชฌายะเป็นมิพรรษาพัน ๕ แล้ว มีความรู้พระธรรมวินัยพอ
รักษาตัวได้แล้ว ปลดเสียจากนิสังฆี ให้อยู่เป็นนิสังฆีมุตกะ [พระ
มติของสมเด็จพระสังฆราช].

องค์เป็นเหตุที่จะให้สังฆวิหารีถูกประณาม ท่านกำหนด
ไว้ ๕ คือ

๑. หากความรักใคร่ในอุปัชฌายะมิได้.

๒. หากความเลื่อมใสมิได้

๓. หากความสะอาดมิได้.

๔. หากความเคารพมิได้.

๕. หากความหวังดีต่อมิได้.

วิธีประณาม

ประณามนั้นพึงทำอย่างนี้: พึงพูดให้รู้ว่าตนไล่เธอเสีย ท่าน
วางอย่าไว้ในบาลีว่า "ฉันประณามเธอ" "อย่าเข้ามา ณ ที่นี้"

"จงขณบาตรจีวรของเธอออกไปเสีย" หรือ "เธอไม่ต้องอุปัฏฐากฉันดอก" หรือแสดงอาการให้รู้อย่างนั้นก็ได้อีก

วิธีถอนประณาม

สังฆวิহারิก ผู้ถูกประณามแล้ว ต้องทำดีแก้ตัว ขอให้อุปัชฌายะอดโทษ ถ้าทอดธุระเสีย เป็นโทษแก่สังฆวิহারิก.

สังฆวิহারิก กลับทำดี และขอขมาโทษแล้ว อุปัชฌายะไม่รับแล้วไม่ระงับประณาม ก็มีโทษแก่อุปัชฌายะ.

เว้นไว้แต่สังฆวิহারิกยังไม่ได้แก้ตัวจากเหตุที่ให้ถูกประณามหรือเห็นว่ารับง่ายนัก จักไม่เจ็ดหลาบ ยังผูกใจว่าจะรับ ไม่มีโทษ.

คำของในการถืออาจารย์ว่าดังนี้

"อาจริโย เม ภนุเต โหหิ. อายสุมโต นิสฺสาย วุจฺจามิ"

[๑๓ หน].

"ขอท่านจงเป็นอาจารย์ของข้าพเจ้า ๆ จักอยู่อาศัยท่าน."

ภิกษุผู้รับให้ฟัง จึงได้ชื่อว่าอาจารย์ ซึ่งแปลว่าผู้ฝึกมารยาท ภิกษุผู้อิงอาศัย ได้ชื่อว่าอันเตวาสิกหรืออันเตวาสิ ซึ่งแปลว่าผู้อยู่ในสำนัก.

ในอรรถถาฉบับอาจารย์เป็น ๔ คือ

๑. ท่านผู้ให้สรณคมน์เมื่อบรรพชา [ปัพพัชชาจารย์].
๒. ท่านผู้สวดกรรมวาจาเมื่ออุปสมบท [อุปสัมปทาจารย์].
๓. ท่านผู้ให้นิตย [นิตยสาจารย์].
๔. ท่านผู้สอนธรรม [อุทเทสาจารย์].

[อาจารย์นี้ ในบาลีหมายถึงเอากิษุผู้ให้นิสัยแทนอุปัชฌายะ
เท่านั้น].

อันเตวาสิกก็ได้ชื่อตามนัยนั้น ดังนี้

๑. ปัพพช้นเตวาสิก อันเตวาสิกในบรรพชา.
๒. อุปสัมปท้นเตวาสิก อันเตวาสิกในอุปสมบท.
๓. นิสสย้นเตวาสิก อันเตวาสิกผู้ถือนิสัย.
๔. ชัมมันเตวาสิก อันเตวาสิกผู้เรียนธรรม.

เหตุนิสัยระงับจากอาจารย์ ๖ คือ

- ๑-๕. เหมือนในอุปัชฌายะ.
๖. อันเตวาสิกร่วมเข้ากับอุปัชฌายะของเธอ.

พวกภิกษุที่ได้รับยกเว้นในการถือนิสัย คือ

๑. ภิกษุเดินทาง.
๒. ภิกษุผู้พยาบาล ผู้ได้รับขอกองคนไข้เพื่อให้อยู่.
๓. ภิกษุผู้เข้าป่าเพื่อเจริญสมณธรรมชั่วคราว.

[ในที่ใด หากท่านผู้ให้นิสัยได้ และมีเหตุขัดข้องที่จะไปอยู่
ในที่อื่นไม่ได้ จะอยู่ในที่นั้นด้วยศุกใจว่า เมื่อใดมีท่านผู้ให้นิสัยได้
มาอยู่ จักถือนิสัยในท่าน ก็ใช้ได้].

องค์แห่งนิสัยมุตกะ

องค์สมบัติที่กำหนดเพื่อให้เป็นนิสัยมุตกะ ย่นกล่าวเฉพาะ
องค์อันสมแก่ภิกษุในบัดนี้ คือ

๑. เป็นผู้มีศรัทธา มีหิริ มีโอตตปปะ มีวิริยะ มีสติ.

๒. เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีล อาจารย์ ความเห็นชอบ เคยได้ยินได้ฟัง
มาก มีปัญญา.

๓. รู้จักอาบัติ มิใช่อาบัติ อาบัติเบา อาบัติหนัก จำปาฏิโมกข์ได้
แม่นยำ.

ทั้งมีพรรษาได้ ๕ หรือยิ่งกว่า.

[องค์เหล่านี้ แม้บกพร่องบางอย่าง ก็ยังได้ ที่ขาดไม่ได้ คือ
กำหนดพรรษา].

ภิกษุผู้มีพรรษาครบ ๑๐ แล้วทรงอนุญาตให้มีหน้าที่ดังนี้

๑. เป็นอุปัชฌายะให้อุปสมบท.

๒. เป็นอาจารย์ให้นิสัย.

๓. มีสามเณรไว้อุปฐาก คือให้บรรพชาเป็นสามเณรได้.

[แต่ภิกษุผู้ขาดองค์สมบัติ แม้มีพรรษาครบกำหนดแล้ว ก็ไม่
ทรงอนุญาต].

องค์แห่งเถระ

องค์สมบัติที่กำหนดไว้สำหรับพระเถระ เพิ่มจากองค์ของ

ภิกษุมัชฌิมะผู้นิสัยมุตกะดังนี้

๔. อาจพยาบาลเองหรือสั่งผู้อื่นให้พยาบาลสังฆวิหาริก อันเตวาสิก
ผู้อาพาธ อาจระงับเองหรือหาผู้อื่นให้ช่วยระงับความกระสัน คือ
ไม่ยินดีในพรหมจรรย์ของสังฆวิหาริกอันเตวาสิก อาจบรรเทาเอง
หรือหาผู้อื่นให้ช่วยบรรเทาความเบื่อบริวารอันเกิดขึ้นแก่สังฆ-
วิหาริกอันเตวาสิกโดยทางธรรม รู้จักอาบัติ รู้จักวิธีออกจากอาบัติ.

๕. อาจฝึกปรีธัสวิหาริกอันเตวาสิก ในสิกขาเป็นส่วนอภิสมาจาร
คือมารยาท อาจแนะนำสัทวิหาริกอันเตวาสิก ในสิกขาเป็นส่วน
เบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ คือพระบัญญัติอันเป็นหลักแห่งการ
ประพฤติพรหมจรรย์ อาจแนะนำในธรรมในวินัยอันยิ่งขึ้นไป อาจ
เปลื้องทิลุฐิผิคนเกิดขึ้นแก่สัทวิหาริกอันเตวาสิก โดยทางธรรม.
ทั้งมีพรรษาได้ ๑๐ หรือยิ่งกว่า.
[องค์เหล่านี้ แม้บกพร่องบางอย่าง ก็ยังได้ ที่ขาดไม่ได้ คือ
กำหนดพรรษา].

กัณฑ์ที่ ๑๔

วัตร

ขบคือแบบอย่างอันภิกษุควรประพฤติในกาลนั้น ๆ ในที่นั้น ๆ ในกิจนั้น ๆ แก่บุคคลนั้น ๆ เรียกว่าวัตร จำแนกเป็น ๓ คือ

๑. กิจวัตร ว่าด้วยกิจควรทำ.
๒. จริยาวัตร ว่าด้วยมรรยาทอันควรประพฤติ.
๓. วิถีวัตร ว่าด้วยแบบอย่าง.

กิจวัตร

อุปฌายวัตร วัตรที่สัทธิวิหาริกพึงทำแก่อุปฌายะ มีดังนี้

๑. เอาใจใส่ในการอุปฐากท่าน ในกิจทุกอย่าง เช่น ถวายน้ำบ้วนปาก น้ำล้างหน้า และไม้สีฟัน.
๒. หวังความศึกษาในท่าน.
๓. ขวนขวายป้องกัน หรือระงับความเสื่อมความเสียอันจักมีหรือ ได้มีแล้วแก่ท่าน เช่น ระงับความกระสัน ความเบื่อง่าย เปลื้อง ความเห็นผิด เอาธุระในการออกจากอาบัติของท่าน ขวนขวาย เพื่อสงฆ์งดโทษที่จะลงแก่ท่าน หรือผ่านเบาลงมา.
๔. รักษาหัวใจท่าน ไม่คบคนนอกให้เป็นเหตุแห่งง เช่น จะทำการ รักการให้เป็นต้นกับคนเช่นนั้น บอกท่านก่อน ไม่ทำตามลำพัง.
๕. เคารพในท่าน เช่น เดินตามท่านไม่ชิดนัก ไม่ห่างนัก ไม่พูดสอด

ในขณะที่ท่านกำลังพูด ท่านพูดผิด ไม่ทักหรือค้านจ้ง ๆ พูดอ้อม
พอให้ท่านรู้.

๖. ไม่เที่ยวเตร่ตามอำเภอใจ จะไปข้างไหนลาท่านก่อน.
๗. เมื่อท่านอาพาธเอาใจใส่พยาบาล ไม่ไปข้างไหนเสีย กว่าท่าน
จะหายเจ็บหรือมรณะ.

สังฆวิการิกวัตร วัตรที่อุปชฌายะพึงทำแก่สังฆวิการิกมีดังนี้

๑. เอาธุระในการศึกษาของสังฆวิการิก.
๒. สงเคราะห์ด้วยบาตรจีวรและบริขารอย่างอื่น ถ้าของตนไม่มี
ก็ชวนขวยหา.
๓. ขวนขวายป้องกัน หรือระงับความเสื่อมความเสียอันจักมี หรือ
ได้มีแล้วแก่สังฆวิการิก ดังกล่าวไว้ในกรณีของสังฆวิการิก.
๔. เมื่อสังฆวิการิกอาพาธ ทำการพยาบาล.

[วัตรอันอาจารย์และอันเตวาสิกจะพึงประพฤติแก่กัน พึงรู้โดย
นัยนี้].

**อาคันตุวัตร วัตรที่ภิกษุผู้จะไปสู่อาวาสอื่นพึงประพฤติให้สม
เป็นแขกของเจ้าของถิ่นดังนี้**

๑. ทำความเคารพในท่าน เช่นพอจะเข้าเขตวัดถอดรองเท้า ลคร่ม
เปิดผ้าคลุมศีรษะ [ในบัดนี้ลคร่มจีวรเฉวียงบ่า] เข้าไปสู่สำนักเจ้าของ
ถิ่นก่อน ให้อำนาจของถิ่นผู้แก่กว่าตน.
๒. แสดงความเกรงใจเจ้าของถิ่น เช่นเห็นเจ้าของถิ่นกำลังทำธุระ
เช่นกวาดลานพระเจดีย์หรือทำยาแก่ภิกษุไข้ เธอละกิจนั้นมาทำ

การต้อนรับ บอกเธอทำให้เสร็จก่อน กล่าวอนุโลมนี้ เมื่อเข้าไป เห็นเจ้าของถิ่นกำลังมีธุระอย่างนั้น รอให้เสร็จก่อนจึงเข้าไปหา ถ้าเธอต้องพักงานไว้อย่าอยู่ให้นาน.

๓. แสดงอาการสุภาพ เช่นจะเข้าไปในที่อันไม่ควรเหยียบย่ำด้วยเท้าเปื้อน ถ้าเท้าเปื้อนมา ล้างเท้าเสียก่อนจึงเข้าไป ถือเอาอาสนะอันสมแก่ตน ซึ่งเป็นผู้น้อยหรือผู้ใหญ่หรือเสมอกันเจ้าของถิ่น.
๔. แสดงอาการสนิทสนมกับเจ้าของถิ่น เช่นต้องการน้ำฉันก็ฉัน ต้องการน้ำใช้ก็ใช้ อนุโลมนี้ เจ้าของถิ่นทำปฏิสันถาร ก็รับไม่แสดงอาการรังเกียจ.
๕. ถ้าจะอยู่ที่นั่น ควรประพฤติให้ถูกธรรมเนียมของเจ้าของถิ่น เช่น ถวายถึงเสนาสนะอันถึงแก่ตน ถวายถึงโคจรคามไกลใกล้ จะพึงเข้าไปเช่าหรือสาย บ้านไหนมีจำกัดของหรือมีจำกัดภิกษุ ถวายถึงที่อโคจรเป็นต้นว่าบ้านมิจฉาปฏิฐิติ ที่อันประกอบด้วยภัย ถวายถึงที่ถ่ายเว็จ ที่ถ่ายปัสสาวะ สระน้ำ และกตีกาของสงฆ์.
๖. ถือเสนาสนะแล้วอย่าดูคายน เอาใจใส่ชำระปัดกวาดให้หมดจด ตั้งเครื่องเสนาสนะให้เป็นระเบียบ.

วัตรที่เจ้าของถิ่นพึงประพฤติแก่อาคันตุกะ ดังนี้

๑. เป็นผู้หนักในปฏิสันถาร เช่นกำลังทำจิวรหรือนวกรรมอยู่ก็ดี กำลังกวาดลานพระเจดีย์อยู่ก็ดี กำลังทำยาแก้ภิกษุไข้ไม่หนักก็ดี ให้งดการนั้นไว้พลาง มาต้องรับอาคันตุกะ เว้นไว้แต่กำลังทำยาแก้ภิกษุไข้หนัก ให้รีบทำให้เสร็จก่อน.

๒. แสดงความนับถือแก่อาคันตุกะ เช่นทำปฏิสันถาร ตั้งน้ำล้างเท้า เครื่องเซ็ดเท้า ตั้งหรือปูอาสนะให้นั่ง ถามด้วยน้ำฉันน้ำใช้.
๓. ทำปฏิสันถารโดยธรรม คือสมแก่ภาวะของอาคันตุกะ เช่น อาคันตุกะแก่กว่าตน ลูกไปปรับบาตรจีวร ให้อาบน้ำ ถ้ามืดใจ ก็ช่วยเซ็ดรองเท้าให้ด้วย เอน้ำมันทาเท้าให้และพัดให้ท่าน ถ้า อาคันตุกะอ่อนกว่าตน ก็เป็นแต่บอกอาสนะให้นั่ง บอกให้น้ำฉัน น้ำใช้ให้เธอถือเอาฉันเอาใช้เอง ในบัดนี้ สั่งให้ผู้อื่นทำให้เป็นการ สมควร.
๔. ถ้าอาคันตุกะมาเพื่อจะอยู่ที่วัด เอาใจเอื้อเพื่อแสดงเสนาสนะให้ ถ้ามืดใจ ช่วยปิดกวาดให้ด้วย บอกที่ทางและกติกาสงฆ์ให้รู้ ตามข้อที่อาคันตุกะจะฟังถาม อันกล่าวแล้วในอาคันตุกวัดร.

ภิกษุจะไปอยู่ที่อื่น ฟังประพฤติ ดังนี้

๑. เก็บงำเสนาสนะ ถ้าหลังคารั่วหรือชำรุด อาจมุงอาจซ่อมได้ ทำ ให้เสร็จก่อน ถ้ำรกหรือเประอะเปื้อน ชำระให้สะอาดก่อน เก็บ เครื่องเสนาสนะ คือ เตียง ตั่ง ฟูก หมอน และเครื่องใช้ไว้ให้ เรียบร้อย อย่าทิ้งให้เกลื่อนกลาด ให้พ้นอันตราย ปิดหน้าต่าง ประตูลั่นดาลหรือกุญแจ.
๒. บอกมอบคืนเสนาสนะแก่ภิกษุผู้เป็นเสนาสนคาหาปกะ ถ้าไม่มี บอกแม่แก่เพื่อนภิกษุผู้อยู่ด้วยกัน ถ้าตนอยู่รูปเดียวบอกแก่หัวหน้า ทายกหรือแก่นายบ้าน.
๓. บอกกล่าวท่านผู้ที่ตนพึ่งพำนักอยู่ กล่าวคืออุปัชฌายะหรืออาจารย์

ผู้ให้นิสัย [ในบัดนี้ บอกลาพระเถระเจ้าอาวาสด้วย].

ภิกษุผู้จะเข้าไปเพื่อรับบิณฑบาตในละแวกบ้าน

ควรประพฤติให้ถูกธรรมเนียมดังนี้

๑. นุ่งห่มให้เรียบร้อย คือนุ่งปิดสะดือ ปกหัวเข้า ผูกประคตเอว ซ้อนผ้าสังฆาฏิกับอุตราสงค์เข้าด้วยกันเป็นสองผืน ห่มคลุมปิดสองบ่า กลัดรั้งคumm.
๒. ถือบาตรในภายในจีวร เอาออกเฉพาะเมื่อจะรับบิณฑบาต.
๓. สำรวมกิริยาให้เรียบร้อย ตามสมณสาธูปในเสขียวัตร.
๔. กำหนดทางเข้าทางออกแห่งบ้าน และอาการของสาวบ้านผู้จะให้ภิกขาหรือไม่.
๕. รู้ว่าเขาจะให้ รับบิณฑบาตด้วยอาการสำรวม ดังกล่าวไว้ในหมวดโกชนปฏิบัติสงฆ์ในเสขียวัตร.
๖. รูปที่กลับมาก่อน เตรียมอาสนะที่นั่งฉัน น้ำฉัน ภาชนะรองของฉัน ตลอดถึงน้ำล้างเท้าและเครื่องเช็ดเท้า ไว้ทำรูปมาทีหลังฝ่ายรูปมาทีหลัง ฉันแล้วเก็บของเหล่านั้นและกวาดหอนัน [ธรรมเนียมนี้ สำหรับวัดที่ภิกษุทั้งหลายฉันในหอนันแห่งเดียวกันแต่ฉันไม่พร้อมกัน].

ภิกษุผู้จะฉันอาหาร ควรประพฤติให้ถูกธรรมเนียมดังนี้

๑. นุ่งห่มให้เรียบร้อย ตามสมควรแก่การฉันในวัดหรือในบ้าน [ในอรรถกถาว่า เมื่อจะไปสู่ที่อากาศของทายกแม่ในวัด ควรห่มคลุมแต่ในบัดนี้ในวัดใช้ห่มเฉวียงบ่าทั้งนั้น].

๒. รู้จักอาสนะอันควรแก่ตน [ถ้านั่งเข้าแถวในที่อากาศ อย่างนั่งเบียดพระเถระ ถ้านั่งมีมาก เว้นไว้หนึ่งหรือสองที่ ในอาสนะเขาดั่งหรือปูมีจำกัดจำนวนภิกษุ จะทำอย่างนั้นไม่ได้ บอกให้พระเถระทำโอกาสแล้วนั่งได้] และอย่าห้ามอาสนะภิกษุผู้อ่อนกว่าด้วยนั่งเสียปลายแถว เช่นนี้ ภิกษุอ่อนไม่มีโอกาสจะนั่ง.
๓. ห้ามไม่ให้นั่งทับผ้าสังฆาฏิในบ้าน.
๔. ทายกถวายน้ำ ถวายโภชนะ รับประทานโดยเอื้อเฟื้อ ถ้าโภชนะเขาไม่ได้จัดถวายเฉพาะรูป ๆ เขาจัดมาในภาชนะอันเดียว ถวายให้ตัดเอาเองหรือเขาดักถวาย หวังให้ได้ทั่วกัน ถ้าของน้อยเห็นว่าจะไม่พอกัน ผลัดกันรับบ้างไม่รับบ้าง.
๕. ในโรงฉันเล็กพอจะแลทั่วถึงกัน ภิกษุทั้งหลายยังไม่ได้รับโภชนะทั่วกัน ภิกษุผู้สังฆเถระอย่าเพิ่งลงมือฉัน เว้นไว้แต่ในที่อากาศ ภิกษุมากแลเห็นกันไม่ทั่ว หรือพื้นวิสัยจะรอกอยกันได้.
๖. ฉันด้วยอาการอันเรียบร้อย ตามระเบียบอันกล่าวไว้ในโภชนปฏิบัติสังยุตแห่งเสขียวัตถ.
๗. อิ่มพร้อมกัน ภิกษุทั้งหลายยังฉันไม่แล้ว ภิกษุผู้สังฆเถระอย่าเพิ่มรับน้ำล้างบาตร ในบัดนี้ ยังใช้ไม่บ้วนปากและยังไม่ล้างมือแทน.
๘. ระวังไม่บ้วนปากและล้างมือให้น้ำกระเซ็นถูกภิกษุที่นั่งใกล้หรือถูกจีวรของตนเอง.
๙. ฉันในที่อากาศของทายก เสร็จแล้วอนุโมทนา.

๑๐. เมื่อกลับอย่าเบียดเสียดกันออกมา ถ้าโรงฉันแคบ ภิกษุผู้อยู่
ปลายแถวออกก่อน โดยทวนลำดับขึ้นไป แล้วยืนรออยู่ข้าง
นอก กว่าพระสังฆเถระจะออกมา ถ้าโรงฉันกว้าง ออกตั้ง
แต่ต้นแถว แล้วเดินกลับตามลำดับแก่อ่อน ท่านให้ไว้ระยะพอ
คนเดินผ่านได้ในระหว่าง.
๑๑. ห้ามไม่ให้เอาน้ำล้างบาตรมีเมล็ดข้าวเทในบ้านเขา ของเป็นเดน
ก็เหมือนกัน.

การแจกเสนาสนะให้ถือ มี ๒ คราว คือ

๑. สำหรับอยู่พรรษา.
๒. สำหรับอยู่นอกพรรษา.
ภิกษุผู้แจกเสนาสนะควรรู้จักผู้ที่ควรให้ย้ายหรือไม่ควร ดังนี้
๑. ไม่ควรย้ายภิกษุผู้แก่กว่า เพื่อจะแจกเสนาสนะให้แก่ภิกษุผู้อ่อนกว่า.
๒. ไม่ควรย้ายภิกษุผู้อาพาธ [เว้นไว้แต่อาพาธเป็นโรคอันจะติดกัน
ได้ เช่น โรคเรื้อน และเป็นโรคอันทำเสนาสนะให้เปราะเปื้อน
เช่น โรคอุจจารธาตุ ควรจัดเสนาสนะให้อยู่ส่วนหนึ่ง].
๓. ไม่ควรย้ายภิกษุผู้รักษาคถาของสงฆ์.
๔. ไม่ควรย้ายภิกษุผู้พหุสูต ผู้มีอุปการะแก่ภิกษุทั้งหลาย ด้วย
การบอกแนะอรรถธรรม.
๕. ไม่ควรย้ายภิกษุผู้ทำการปฏิสังขรณ์เสนาสนะ อันชำรุดให้คืนเป็น

ปกติ [คำที่ว่านี้ หมายถึงการย้ายจากเสนาสนะดีไปอยู่เสนาสนะ
ทราม].

**ภิกษุผู้รับเสนาสนะของสงฆ์ความเอาใจใส่รักษาเสนาสนะ ด้วย
อาการดังนี้**

๑. อย่าทำให้เปราะเปื้อน.
๒. ชำระให้สะอาด อย่าให้รกด้วยหยากเยื่อหยากไย่และละออง.
๓. ระวังไม่ให้ชำรุด [เช่นจะยกเตียงตั้งเป็นต้นเข้าออก ระวังไม่ให้
กระทบบานประตูหรือฝา จะวางเตียงตั้งบนพื้นที่เขาทำบรกรรม
เอาสิ่งใดสิ่งหนึ่งรองปลายเท้า อย่าให้ปลายเท้ากันพื้น].
๔. รักษาเครื่องเสนาสนะ เป็นต้นว่าเตียง ตั้ง ที่สุดจนกระโถนให้
สะอาด และจัดตั้งเข้าระเบียบ.
๕. ตั้งน้ำฉันทน้ำใช้ไว้ให้มีพร้อม.
๖. ของใช้สำหรับเสนาสนะหนึ่ง อย่าเอาไปใช้ในที่อื่นให้กระจัด
กระจาย สำหรับที่ใดให้ใช้ที่นั่น [แต่จะขึ้นไปใช้ชั่วคราว แล้ว
นำมาคืนได้อยู่ หรือในเวลาไม่มีภิกษุอยู่ ของเก็บในที่นั้นจะหาย
หรือเป็นอันตรายเพราะสัตว์กัด เป็นต้น ภิกษุผู้นั้นเป็นเสนาสน-
คาหาปกะจะขนไปเก็บไว้ในที่อื่น สมควรแท้].

วัตรอันจะพึงประพฤติในวัจกุฎี มีดังนี้

๑. การถ่ายเว็จถ่ายปัสสาวะและอาบน้ำ ให้ทำตามลำดับผู้ไปถึง [ไม่

เหมือนกิจอื่นอันจะพึงทำตามลำดับพรรษา.

๒. ให้รักษาภริยา [เช่นเห็นประตูปิดห้ามไม่ให้ควนผลึกเข้าไป ให้กระแอมหรือไอก่อน ฝ่ายผู้อยู่ข้างในก็ให้กระแอมหรือไอรับ ต่อไม่มีเสียงจึงค่อยผลึกบาน จะเข้าจะออกอย่าทำพลุนผลันค่อยเข้า ค่อยออก อย่าเวิกผ่านุงเข้าไปหรือออกมา อย่าถ่ายเว็จและชำระให้มีเสียง].
๓. ให้รู้จักรักษาบริวาร เปลื้องจิวรพาดไว้เสียข้างนอก อย่าครองเข้าไป.
๔. ให้รู้จักรักษาตัว อย่าแบ่งแรงให้ถึงชอกข้ำ เว้นไว้แต่ที่ท้องผูกเกินปกติ อย่าใช้ไม้ชำระอันจะประทุษร้ายตัว เช่น ไม้มีคม ไม้มีปม ไม้มีหนาม ไม้ผุ ให้ใช้ไม้ที่เหลาเกลี้ยงแล้วชำระด้วยน้ำ.
๕. อย่าทำกิจอื่นในเวลานั้น ห้ามไม่ให้เกี่ยวไม้ชำระพันพลาง.
๖. ให้ระวังเพื่อไม่ให้ทำสกปรก ถ่ายเว็จไม่ค้ำงหรือเป็อนล่อง ถ่ายปัสสาวะไม่นอกราง ไม่บ้วนน้ำลายหรือสังน้ำมูกลงในรางปัสสาวะหรือที่พื้น ไม่ทิ้งไม้ชำระลงในหลุมเว็จ ทิ้งในตะกร้าที่มีไว้สำหรับใส่ เมื่อชำระ ไม่เหลือน้ำไว้ในหม้อชำระ ข้อหลังนี้กล่าวเฉพาะใช้หม้ออันมีไว้สำหรับวัจกุฎีอันเป็นที่ถ่ายทั่วไป ถ้าใช้หม้อของตนไม่ห้าม.
๗. ให้ช่วยรักษาความสะอาด พบวัจกุฎีโสโครกอันผู้อื่นทำไว้ ให้ช่วยล้าง รกให้กวาด ตะกร้าไม้ชำระเต็มให้เท นี้สำหรับชำระหมดให้ตัดมาไว้.

ภิกษุผู้พร้อมด้วยองค์สมควรเลือกเป็นผู้พยาบาล ดังนี้

๑. รู้จักประกอบเภสัช.
๒. รู้จักของอันแสดงแก่โรคและไม่แสดง.

ภิกษุผู้อาพาธสมควรทำตนให้เป็นผู้พยาบาลง่าย คือ

๑. ทำความสบายให้แก่ตน [ไม่ฉันทของแสดง และไม่ทำฝืนความสบายอย่างอื่น].
๒. รู้จักประมาณคือความพอดีในของไม่แสดง เช่นไม่ฉันทมากเกินไป.
๓. ฉันทง่าย.
๔. บอกอาการไข้ตามเป็นอย่างไรแก่ผู้พยาบาล.
๕. เป็นผู้อดทนต่อทุกขเวทนา.

[แม้สามเณรก็ควรได้รับความพยาบาล คู่จเดียวกับภิกษุ].

จริยาวัตร

๑. ห้ามไม่ให้เหยียบตีนผ้าขาวอันเขาลาดไว้ในที่นิมนต์.
๒. ยังไม่พิจารณาก่อน อย่าเพิ่มนั่งลงบนอาสนะ.
๓. ห้ามไม่ให้นั่งอาสนะยาวกับหญิงและคนพันทาง [แต่จะนั่งกับคนมีอาสนะไม่เสมอกันได้อยู่].
๔. ภิกษุผู้รองลำดับฉันทค้างอยู่ อย่าให้ลุก.
๕. จะพักในกลางวัน ท่านให้ปิดประตู.
๖. ห้ามไม่ให้เทอุจจาระ ปัสสาวะ หยากเยื่อ หรือของเป็นเดนทิ้งลงไปนอกฝานอกกำแพง [และห้ามไม่ให้ทิ้งของเช่นนั้นในที่สุคติเจียว].

๗. ห้ามไม่ให้ขึ้นต้นไม้ เว้นไว้แต่มีกิจ.
๘. ห้ามไม่ให้ไปเพื่อจะคูฟอน จับ ประโคม.
๙. ห้ามไม่ให้กล่าวธรรมด้วยเสียงอันยาว [จะแสดงธรรมหรือ สวดธรรมพอบเป็นลำนนำ เช่นที่เรียกว่าสรภัญญะได้อยู่].
๑๐. ห้ามไม่ให้จับวัตถุเป็นอนามาส คือสิ่งที่ไม่ควรจับ.

วัตถุเป็นอนามาสนั้น มีประเภทดังนี้

๑. หญิง ทั้งเครื่องแต่งกาย ทั้งรูปที่ทำมีสัณฐานเช่นนั้น [ดิรัจฉาน ตัวเมีย ก็จัดเข้าในหมวดนี้].
๒. ทอง เงิน และรัตนะ [ในอรรถกถา รัตนะมี ๘ คือ มุกดา มณี ไพฑูรย์ ประพาฬ ทับทิม บุษราคัม สังข์ ศิลา].
๓. ศัสตราวุธต่างชนิด เป็นเครื่องทำร้ายชีวิตร่างกาย [เว้นเครื่องมือทำงาน เช่น ขวาน เป็นต้น].
๔. เครื่องดักสัตว์ทั้งบนบกทั้งในน้ำ.
๕. เครื่องประโคมทุกชนิด.
๖. ข้าวเปลือกและผลไม้อันเกิดอยู่ในที่.

วิธีวัตร

วิธีวัตรมีประเภทดังนี้

๑. วิธีครองผ้าของภิกษุ.
๒. วิธีใช้บาตรในเวลาเที่ยวรับภิกษา.
๓. วิธีพับจีวร ไม่ให้พับหักกลาง.

๔. วิธีเก็บจีวร จีวรครั้งเก่าเก็บบนราว ถือจีวรด้วยมือข้างหนึ่ง ลูบราวด้วยมือข้างหนึ่ง เอาจีวรสอดใต้ราว ค่อยๆ พาดให้ชายอยู่ข้างตัว ขนดอยู่ข้างนอก.
๕. วิธีเก็บบาตร บาตรเก็บไว้ได้เตียงได้ตั้ง ถือบาตรด้วยมือข้างหนึ่ง ลูบได้เตียงได้ตั้งด้วยมือข้างหนึ่ง แล้วจึงเก็บ.
๖. วิธีเช็ดรองเท้า ใช้ผ้าแห้งเช็ดก่อน แล้วจึงใช้ผ้าเปียกเช็ด.
๗. วิธีพัดให้พระเถระ ให้พัดที่หลังหนหนึ่ง ที่ตัวหนหนึ่ง ที่ศีรษะหนหนึ่ง.
๘. วิธีเปิดปิดหน้าต่างตามฤดู [ฤดูหนาว เปิดกลางวัน ปิดกลางคืน ฤดูร้อน ปิดกลางวัน เปิดกลางคืน].
๙. วิธีเดิน ท่านให้เดินเรียงตัวตามลำดับแก่กว่า เว้นระยะห่างกัน พอคนเดินผ่านได้ [ถ้าพระมาก แถวจะยาว จะเดินระยะถี่กว่า นั้น ควรเว้นตอนไว้พอคนมีช่องผ่าน ไม่เช่นนั้น คนอื่นจะเสียประโยชน์].
๑๐. จะทำวินัยกรรม ให้ห่มผ้าเจวียงป่า นั่งกระหย่ง ประณมมือ.
๑๑. ว่านโมคัมมัสการ ว่า ๓ จบ ยังคำอื่น ๆ อีกก็มี เช่นคำ ปฏิญญาเมื่อปลงอาบัติ คำปวารณาและอื่น ๆ.

กัณฑ์ที่ ๑๕

การวะ

ท่านห้ามไม่ให้เล่นปรารภพระรัตนตรัย หมายเอาทั้งทำเล่น
พูดเล่น. ทำเล่น เช่นเอาเรื่องพระพุทธเจ้ามาเล่นละคร. พูดเล่น
เช่นเล่านิยายที่ผูกขึ้น ออกพระนามพระพุทธเจ้าหรือพระสงฆ์ในท้อง
เรื่อง หรือเล่าเรื่องของพระพุทธเจ้าเรื่องพระสงฆ์ตามความจริงโดย
โวหารตลกคะนอง เรื่องสรวลเสเฮฮา.

กิริยาแสดงความอ่อนน้อมแก่กัน มีประเภทดังนี้

๑. การกราบไหว้.
๒. การลูกรับ.
๓. การทำอัญชลี [ประนมมือไหว้].
๔. การทำสามิจักรม [ความอ่อนน้อมอย่างอื่น อันเป็นความ
ดีงาม].

ทั้งหมดนี้ ให้ทำตามลำดับพรรษา แม้อาสนะ ข้าว น้ำ ที่ดีกว่า
ก็ให้ทำตามลำดับพรรษาเหมือนกัน.

ผู้ที่ภิกษุไม่ไหว้ มีประเภทดังนี้

๑. อนุปลัมบัน.
๒. ภิกษุผู้อ่อนกว่าตน.
๓. ผู้เป็นนानาสังวาส พูดไม่เป็นธรรม.

การไหว้มิ่งดในบางเวลาดังนี้

๑. ในเวลาประพาศติวุฏฐานวิธี [คืออยู่กรรม เมื่อออกจากอาบัติสังฆาทิเสส].
๒. ในเวลาถูกสงฆ์ทำอุกเขปนียกรรม [ที่ถูกห้ามสมโภคและสังวาส].
๓. ในเวลาเปลือยกาย.
๔. ในเวลาเข้าบ้านหรือเดินอยู่ตามทาง.
๕. ในเวลาอยู่ในที่มือที่แลไม่เห็นกัน.
๖. ในเวลาที่ท่านไม่รู้ ก็นอนหลับ หรือขลุกขลู่อยู่ด้วยธุระอย่างหนึ่ง หรือส่งใจไปอื่น แม้ไหว้ ท่านก็คงไม่ใส่ใจ.
๗. ในเวลาขบฉันอาหาร.
๘. ในเวลาถ่ายอุจจาระ ถ่ายปัสสาวะ.

ไหว้ในเวลาดังกล่าวในข้อ ๑-๓ ท่านปรับอาบัติทุกกฏ ไหว้ในเวลาอีก ๕ ข้อ ท่านว่าเพียงไม่ดีไม่งาม.

การลูกรับมิ่งดในบางเวลาดังนี้

๑. เวลานั้นอยู่ในสำนักผู้ใหญ่ ไม่ลูกรับผู้น้อยกว่าท่าน.
๒. เวลานั้นเข้าแถวในบ้าน.
๓. เวลาเข้าประชุมสงฆ์ในอาราม.

การประณมมือ และการทำสามีจิกรรม ทำได้แม้แก่ภิกษุผู้อ่อนกว่า.

การเคารพที่ท่านจัดไว้โดยประการอื่นอีก คือ

๑. ให้ผู้อ่อนเรียกผู้แก่ว่า "ภนฺเต" ผู้แก่เรียกผู้อ่อนว่า "อาวุโส."
อนึ่ง ผู้อ่อนแม่คนเดียว เมื่อพูดกับผู้แก่ มักนิยมใช้พหูพจน์
ส่วนผู้แก่พูดกับผู้อ่อน ใช้เอกพจน์ตามปกติ.
๒. ผู้น้อยเมื่อจะแสดงธรรม ต้องอาปุจฉาให้ได้รับอนุญาตจากผู้
ใหญ่ก่อน.
๓. อยู่ในกุฎีเดียวกับภิกษุผู้แก่กว่า จะสอนธรรม จะอธิบายความ
จะสาธยาย จะแสดงธรรม จะจุดจะดับไป จะเปิดจะปิดหน้าต่าง
ต้องบอกขออนุญาตท่านก่อน.
๔. อุปัชฌายะ อาจารย์ อุปัชฌายมัต อาจารย์มัต เดินไม่ได้
สวมรองเท้า ห้ามไม่ให้เดินสวมรองเท้า.
๕. จะเข้าไปในเจดีย์สถาน ไม่กั้นร่ม ไม่สวมรองเท้า ไม่ห่มคลุม
เข้าไป ไม่แสดงอาการดูหมิ่นต่าง ๆ เช่น พูดเสียงดังและนั่งเหยียด
เท้าเป็นต้น ไม่ถ่ายอุจจาระปัสสาวะและไม่ถ่มเขฬะในลานพระ
เจดีย์ หรือต่อหน้าพระปฏิมา [นับว่าเคารพในพระศาสดา].
๖. จะทำวินัยกรรมต่อกัน ห้ามผ้าเฉวียงบ่า นั่งกระหย่ง ประณมมือทำ
เมื่อฟังวินัยกถาหรือธรรมเทศนา นั่งฟังไม่พูดจากัน และระวัง
เพื่อจะไม่ไอกลบเสียงผู้แสดง ไม่มีเหตุจำเป็นไม่ลุกไปเสียบในเวลา
ที่ท่านกำลังแสดงค้างอยู่. อักษรจารึกพระธรรม ไม่เดินข้ามหรือ
ย่ำเหยียบ [นับว่าเคารพในพระธรรม].

๗. จะเข้าประชุมสงฆ์ ห่มผ้าเจียงป่า เว้นไว้แต่ละแวกบ้าน และ
แสดงอาการสำรวจเรียบร้อยไม่ว่าผู้ใหญ่ผู้น้อย [นี้นับว่าเคารพ
ในสงฆ์].

การระ ๓ ประการนี้ มีในบาลีแต่การห่มผ้าเจียงป่า นั่ง
กระหย่ง ประณมมือ ทำวินัยกรรม นอกนั้นเป็นธรรมเนียมบัญญัติ
ขึ้นภายหลัง.

กัณฑ์ที่ ๑๖

จำพรรษา

จำพรรษา ได้แก่กิริยาที่หยุดอยู่ที่เดียว ไม่ไปแรมคืนข้างไหน ตลอดสามเดือนในฤดูฝน.

ดิถีที่กำหนดให้เข้าพรรษา มี ๒ คือ

๑. ปุริมิกา วสุศุภนายิกา วันเข้าพรรษาต้น.
๒. ปัจฉิมิกา วสุศุภนายิกา วันเข้าพรรษาหลัง.

ภิกษุจำพรรษา ต้องมีเสนาสนะที่มุงที่บังมีบานประตูเปิดปิดได้ ห้ามไม่ให้อยู่จำพรรษาในสถานเหล่านี้ คือ

๑. ในกระท่อมผี.
๒. ในร่ม [เช่นกลดพระธุดงค์หรือกุฎีผ้า เช่นเต็นท์].
๓. ในคู่ม [กุฎีดินเผากระมัง].
๔. ในโพรงต้นไม้.
๕. บนค้ำคบต้นไม้.

คำอธิษฐานพรรษานิคกำหนดเขตอาวาสว่า

"อิมสฺมี อาวาเส อิมิ เตมาสิ วสุสิ อูเปมิ."

คำแปล

เราเข้าถึงฤดูฝนในอาวาสนี้ ตลอดหมวดสามเดือน.

คำอธิษฐานพรราชานิดกำหนดเขตกฐี ว่า

"อิมสุมี วิหาเร อิม เตมาลี วสุลี อุเปมิ."

คำแปล

เราเข้าถึงฤดูฝนในวิหารนี้ ตลอดหมวดสามเดือน.

อธิษฐานพรราชานิดในพวกโคต่าง พวกเกวียน และในเรื่อง ว่า

"อิธ วสุลี อุเปมิ" เราเข้าพรรษาในที่นี้.

คราวจำพรรษาท่านห้ามไม่ให้ตั้งกติกานั้นไม่เป็นธรรม เช่น

๑. ห้ามไม่ให้บอกไม่ให้เรียนธรรมวินัย.
๒. ไม่ให้สาธยายธรรม.
๓. ไม่ให้มีเทศนา.
๔. ห้ามไม่ให้ให้บรรพชาอุปสมบท.
๕. ห้ามไม่ให้ให้นิตย.
๖. ห้ามไม่ให้พุดกัน.
๗. เกณฑ์ให้ถือธุดงค์.
๘. เกณฑ์ให้บำเพ็ญสมณธรรม.

ให้นำหมายกันแต่ในข้ออันเป็นธรรม พุดชักนำเพื่อให้เกิด
อุตสาหะในการบอกการเรียนธรรมวินัยเป็นต้น เพื่อชวนชวายในกิจ
พระศาสนา เพื่อให้รู้ประมาณในการพุด เพื่อมีแก้ไขสมาทานธุดงค์
และบำเพ็ญสมณธรรมตามสติกำลัง เพื่อเอื้อเพื่อแนะนำกันในวัตร
นั้น ๆ เพื่อรักษาความสามัคคีไม่วิวาทแก่งแย่งกัน เพื่อรู้จักนับถือ

เกรงใจภิกษุอื่น เช่นจะสาธยายไม่ทำความรำคาญแก่ภิกษุผู้บำเพ็ญ
ภาวนา หลีกไปทำในโอกาสส่วนหนึ่ง.

ฐระเป็นเหตุไปด้วยสัตตาทกณียะ คือ

๑. สหธรรมิกหรือบิดามารดาเจ็บไข้ ฐู่เข้า ไปเพื่อรักษาพยาบาลก็ได้.
๒. สหธรรมิกกระสันจะสึก ฐู่เข้า ไปเพื่อระงับก็ได้.
๓. มีกิจสงฆ์เกิดขึ้น เป็นต้นว่าวิหารชำรุดลงในเวลานั้น ไปเพื่อหา
เครื่องทำพัสตัมภาระมาปฏิบัติสังฆกรรมได้อยู่.
๔. ทายกต้องการจะบำเพ็ญกุศล ส่งมานิมนต์ ไปเพื่อบำรุงศรัทธาของ
เขาได้อยู่.

[แม้ฐระอื่นนอกจากนี้ ที่เป็นกิจลักษณะ อนุโลมตามนี้ เกิด
ขึ้น ไปก็ได้เหมือนกัน].

พรรษาขาดแต่ไม่เป็นอาบัติ เพราะอันตรายเหล่านี้ คือ

๑. ถูกสัตว์ร้าย โจร หรือปีศาจเบียดเบียน.
๒. เสนาสนะถูกไฟไหม้หรือน้ำท่วม.
๓. ภัยเช่นนั้นเกิดขึ้นแก่โคจรคาม ลำบากด้วยการบิณฑบาต [ในข้อนี้
ชาวบ้านเขาอพยพไป จะไปตามเขาก็ควร].
๔. ขัดสนด้วยอาหารโดยปกติ ไม่ได้อาหารหรือเกสัชอันสบาย หรือ
ไม่ได้อุปฐากที่สมควร [ในข้อนี้ ยังทนอยู่ได้ ควรทนอยู่ต่อไป
ถ้าทนไม่ได้จริงๆ จึงค่อยไป].
๕. มีหญิงมาเกลี้ยกล่อม หรือมีญาติมารบกวน ล่อด้วยทรัพย์

[จิตเป็นธรรมชาติกลีบกลอกเร็วสักหน่อยจะเป็นอันตรายแก่พรหม-
จรรย์ ไปเสียก็ได้ เห็นทรัพย์อันหาเจ้าของมิได้ ก็คงเดียวกัน].

๖. สงฆ์ในอาวาสอื่น รวนจะแตกหรือแตกกันแล้ว ไปเพื่อจะห้าม
หรือเพื่อจะสมาน [ในข้อนี้ ถ้ากลับมาทัน ควรไปด้วยสัตตทา-
ภรณ์ยะ].

อานิสงส์แห่งการจำพรรษา ๕ คือ

๑. เทียวไปไม่ต้องบอกลาตามสิกขาบทที่ ๖ แห่งอเจลกวรรค.
๒. เทียวจาริกไปไม่ต้องถือเอาไตรจีวรไปครบสำหรับ.
๓. นันคน โภชน์และปรัมปร โภชน์ได้.
๔. เก็บอดิเรกจีวรไว้ได้ตามปรารถนา.
๕. จีวรอันเกิดขึ้นในที่นั้น เป็นของได้แก่พวกเธอ.

ทั้งได้โอกาสเพื่อจะกรานกฐิน และได้รับอานิสงส์ ๕ นั้นต่อไป
อีก ๔ เดือน.

กัณฑ์ที่ ๑๗

อุโบสถ ปวารณา

อุโบสถ

[การเข้าอยู่]

วันอุโบสถในพระพุทธศาสนาให้สำหรับทำกิจ ดังนี้

๑. ประชุมกันกล่าวธรรมฟังธรรม.
๒. สมาทานอุโบสถของคฤหัสถ์.
๓. ทำอุโบสถของพระภิกษุ [นี้เฉพาะวัน ๑๔ หรือ ๑๕ ค่ำ].

วันทำอุโบสถมี ๓ คือ

๑. วันจตุททสี [๑๔ ค่ำ].
๒. วันปิ่นณรสี [๑๕ ค่ำ].
๓. วันสามัคคี.

การคือภิกษุผู้ทำอุโบสถ มี ๓ คือ

๑. สงฆ์
๒. คณะ
๓. บุคคล.

อาการที่ทำอุโบสถ มี ๓ คือ

๑. สวดปาฏิโมกข์.
๒. บอกความบริสุทธิ์.

๓. อธิษฐาน.

นุรพกรณ์ [กิจที่พึงทำก่อนแต่สงฆ์ประชุม] มี ๔ คือ

๑. กวาดโรงอุโบสถ.

๒. ตามประทีป [ถ้าทำในเวลายังไม่ค่ำ ไม่ต้องตามประทีป].

๓. ตั้งน้ำจันน้ำใช้.

๔. ตั้งหรือปูอาสนะไว้.

นุรพกิจ ชุระที่พึงทำก่อนสวดปาฏิโมกข์ มี ๕ คือ

๑. นำปาริสุทธิของภิกษุผู้เจ็บมา.

๒. นำฉันทะของเขามาด้วย.

๓. บอกญจ.

๔. นับภิกษุ.

๕. สั่งสอนนางภิกษุณี.

คำบอกมอบปาริสุทธิให้แก่ผู้รับว่า

"ปาริสุทธิ ทมมิ, ปาริสุทธิ เม หร, ปาริสุทธิ เม อาโรเจहि."

แปล "ฉันมอบให้ความบริสุทธิ์ของฉัน ขอเธอจงนำความ
บริสุทธิ์ของฉันไป ขอเธอจงบอกความบริสุทธิ์ของฉัน" [ถ้าผู้บอก
อ่อนกว่าผู้รับ ใช้คำว่า "หรถ" แทน "หร" "อาโรเจต" แทน
"อาโรเจहि" ในส่วนคำแปล ใช้คำว่า "ผม" แทน "ฉัน" "ท่าน"
แทน "เธอ" ทุกแห่ง].

คำบอกปารีสัทธของภิกษุผู้รับปารีสัทธมา น่าจะว่า

"อายุสุมา ภนฺเต อุตฺตโร คิลานํ ปริสฺสทฺโธติ ปฏฺิจานิ.

ปริสฺสทฺโธติ ตํ สงฺโฆ ชาเรตุ."

แปล : "ท่านเจ้าข้า ท่านอุตตระอาพาธ ท่านปฎิญาณตนว่า เป็นผู้ปารีสัทธ ขอสงฆ์จงทราบท่านว่าเป็นผู้ปารีสัทธ" [แบบนี้ สมมติ ว่าภิกษุผู้อาพาธชื่ออุตตระและแก้กัว่าผู้นำ ถ้าผู้นำแก้กัว่า ใช้คำว่า "อุตฺตโร ภิกฺขุ" แทน "อายุสุมา อุตฺตโร" และใช้คำเรียก อุตฺตรภิกฺขุว่า "เธอ" แทน "ท่าน"].

คำบอกมอบน้ันทะเลให้แก่ผู้รับ ว่าดังนี้

"ฉนฺทํ ทมฺมิ, ฉนฺทํ เม หร, ฉนฺทํ เม อาโรเจหิ."

แปล : "น้ันให้น้ันทะเลของฉนฺ เองจงนำน้ันทะเลของฉนฺไป เธอ จงบอกน้ันทะเลของฉนฺ" [ถ้าผู้ให้อ่อนกว่าผู้รับ ใช้คำว่า "หรด" แทน "หร" "อาโรเจด" แทน "อาโรเจหิ" ในส่วนคำแปลใช้ คำว่า "ผม" แทน "ฉนฺ" "ท่าน" แทน "เธอ" ทุกแห่ง].

คำบอกน้ันทะเลของภิกษุผู้นำน้ันทะเลมา ว่าดังนี้

"อายุสุมา ภนฺเต อุตฺตโร มยฺหิ ฉนฺทํ อทาสิ, ตสฺส ฉนฺโท มยา อาหโร, สาธุ ภนฺเต สงฺโฆ ชาเรตุ."

แปล : "ท่านเจ้าข้า ท่านอุตตระได้มอบน้ันทะเลแก่ผม ผมนำ น้ันทะเลของท่านมาแล้ว ขอสงฆ์จงทราบ [แบบนี้ สมมติว่าภิกษุ ผู้ให้น้ันทะเลชื่ออุตตระและแก้กัว่าผู้นำ ถ้าผู้นำแก้กัว่า ใช้คำว่า "อุตฺตโร ภิกฺขุ" แทน "อายุสุมา อุตฺตโร" และใช้คำเรียกอุตฺตรภิกฺขุว่า "เธอ"

แทน "ท่าน"].

คำบอกฉันท์ควบกับปารีสุทธิ ว่าดังนี้

"อุตุตโร ฆนเต ภิกขุ คีลาโน มยหิ ฆนุทญจ ปารีสุทธิญจ
อทาสิ, ตสฺส ฆนุโท จ ปารีสุทธิ จ มยา อาหญา, สาธุ ฆนุเต
สงฺโฆ ธาเรตุ."

แปล : "ท่านเจ้าข้า อุตฺรภิกษุอาพาธ ได้มอบฉันท์และ
ปารีสุทธิแก่ผม ผมนำฉันท์และปารีสุทธิของเธอมาแล้ว ของสงฆ์
จงทราบ" [แบบนี้ สมมติว่าภิกษุผู้บอกมอบชื่ออุตุระและอ่อนกว่า
ผู้นำ ถ้าผู้นำอ่อนกว่า ใช้คำว่า "อายุสฺมา อุตุตโร" แทน "อุตุตโร
ภิกขุ" และใช้คำเรียกอุตุระภิกษุว่า "ท่าน" แทน "เธอ"].

ถุฑูที่นับกันอยู่ในพุทธกาลมี ๓ คือ

๑. เหมันตถุฑู ถุฑูหนาว.
๒. คิมถุฑู ถุฑูร้อน.
๓. วัสสานถุฑู ถุฑูฝน.

การนับภิกษุ มี ๒ วิธี คือ

๑. เรียกชื่อ [เหมาะสำหรับพระที่ประชุมอยู่วัดเดียวกัน].
๒. ใส่กะแนน [เหมาะสำหรับพระที่ประชุมอยู่ต่างวัดกัน].

การทำสังฆอุโบสถ ต้องประกอบด้วยองค์ ๔ คือ

๑. วันนั้น เป็นวันที่ ๑๔ หรือ ๑๕ หรือวันสามัคคี ใดๆอย่างหนึ่ง.
๒. จำนวนภิกษุผู้ประชุม ๔ รูปเป็นอย่างน้อย ต้องเป็นปกติตตะ คือ
ไม่ต้องปาราชิกหรือถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรม นี้หมายเอาว่าเป็น

ที่ ๔ อยู่ในสงฆ์ จึงใช้ไม่ได้ ถ้าไม่เป็นที่ ๔ ใช้ได้ และเข้านั่ง
ไม่ละหัดบาสแห่งกันและกัน สำหรับเป็นกิริยานั่งประชุม.

๓. เธอทั้งหลายไม่ต้องสภาคาบัติ ถ้ามีอย่างนั้น ต้องสวดประกาศ
ก่อนว่า "สุณาตุ เม ภนฺเต สฺงฺโฆ, อโย สพุโพ สฺงฺโฆ สภาคํ
อาปตฺตํ อาปนฺโน ยทา อญฺญํ ภิกฺขุํ สุทฺธํ อนาปตฺตํ
ปสฺสํสฺสตี, ตทา ตสฺส สนฺตํเก ตํ อาปตฺตํ ปฏิกฺกริสฺสตี."
แปล : "ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์ทั้งปวงนี้ต้อง
สภาคาบัติ จักเห็นภิกษุอื่นผู้บริสุทธิ์ไม่มีอาบัติเมื่อใด จักทำค้ำ
อาบัตินั้นในสำนักเธอเมื่อนั้น" แล้วจึงทำอุโบสถได้.
๔. บุคคลควรเว้นไม่มีในหัตถบาส [คือไม่ได้อยู่ในที่ประชุม].

บุคคลควรเว้นมีประเภทดังนี้

๑. คนไม่ใช่ภิกษุ [คืออนุสัมบัน ภิกษุณีก็นับเข้าด้วย].
๒. เป็นภิกษุอยู่ก่อน แต่ขาดจากความเป็นภิกษุด้วยประการใดประ-
การหนึ่งแล้ว [คือต้องปาราชิก เข้ารีตเดิยรติย์ทั้งเพศภิกษุหรือ
ลาสิกขาแล้ว].
๓. เป็นภิกษุแต่ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนิยกรรม.
[จำพวกหลังนี้ ไม่เป็นที่ ๔ ในสงฆ์ ไม่เป็นอะไร].

คำสมมติตนเองเพื่อเป็นผู้ถามวินัยดังนี้

"สุณาตุ เม ภนฺเต สฺงฺโฆ, ยถิ สฺงฺฆสฺส ปตฺตกฺกฺลํ, อหํ
อิตฺถนฺนามิ วินยํ ปุจฺเจยฺย."

แปล : "พระสงฆ์เจ้าข้า ขอจงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่ง

ของสงฆ์ถึงที่แล้ว ข้าพเจ้าขอถามพระวินัยต่อผู้มีชื่อนี้" [ชื่ออย่างไร
กล่าวออกในที่ว่า "อิตุณนาม" เช่นชื่ออุตตระ แก่กว่า กล่าวว่
"อายุสมนุตฺ อุตฺตร" อ่อนกว่า กล่าวว่ "อุตฺตร ภิคุชฺ" ถ้าเป็นสังฆ-
เถระ กล่าวว่ "อาวุโส" แทน "ภนฺเต"].

คำสมมติตนเองเพื่อเป็นผู้วิสันาวินัย ว่าดังนี้

"สุณาคู เม ภนฺเต สงฺโฆ, ยถิ สงฺฆสฺส ปตฺตกฺกฺลํ, อหํ
อิตุณนามเนน วินยํ ปุญฺโจ วิสขุเขยฺย."

แปล : "พระสงฆ์เจ้าข้า ขอจงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่ง
ของสงฆ์ถึงที่แล้ว ข้าพเจ้าอันผู้มีชื่อนี้ถามถึงวินัยแล้ว ขอวิสันา"
[ถ้าผู้ถามชื่อเรวตะ แก่กว่า กล่าวว่ "อายุสมตฺตา เรวเตน" อ่อน
กว่า กล่าวว่ "เรวเตน ภิคุชฺนา" แทน "อิตุณนามเนน"].

คำที่ภิกษุอื่นสมมติให้เป็นผู้ถามประกอบชื่อ ว่าดังนี้

"สุณาคู เม ภนฺเต สงฺโฆ, ยถิ สงฺฆสฺส ปตฺตกฺกฺลํ, อายุสมฺมา
เรวโต อายุสมนุตฺ อุตฺตร วินยํ ปุญฺเจยฺย."

แปล : " พระสงฆ์เจ้าข้า ๆ ล ๆ ขอท่านเรวตะถามวินัยต่อท่าน
อุตตระ. "

คำที่ภิกษุอื่นสมมติให้เป็นผู้วิสันาประกอบชื่อ ว่าดังนี้

" สุณาคู เม ภนฺเต สงฺโฆ, ยถิ สงฺฆสฺส ปตฺตกฺกฺลํ, อายุสมฺมา
อุตฺตรโร อายุสมตฺตา เรวเตน วินยํ ปุญฺโจ วิสขุเขยฺย."

แปล : "พระสงฆ์เจ้าข้า ๆ ล ๆ ขอท่านอุตตระอันท่านเรวตะ ถาม
ถึงวินัยแล้ววิสันา,"

[ธรรมเนียมนี้ ในบัดนี้ใช้ตั้งเป็นแบบถามและวิสัชนากันด้วย
บุรพกรรม บุรพกิจ และองค์แห่งความพร้อมพรังของพระสงฆ์อื่นที่ไม่
ย้าย กลายเป็นพิธีไป].

การสวดปฏิโมกษ์เป็นหน้าที่ของพระเถระชั้นผู้ใหญ่ แต่จะเชิญ
ให้ภิกษุอื่นผู้สามารถสวดก็ได้ ภิกษุผู้จะสวดนั้น ควรเลือกเอาผู้ฉลาด
จำปาฏิโมกษ์ได้ เข้าใจว่าพากย์และอักษรถูกต้องและชัดเจนและ
อาจสวดได้ ไม่ใช่ผู้มีเสียงแหบเสียงเครือหรือเจ็บคอเป็นหวัด ภิกษุ
ผู้สวดควรตั้งใจสวดให้ชัดให้ดังพอบริษัทยังได้ยินทั่วกัน แกล้งทำอ้อม
แถมอุบอิบเสีย ท่านปรับทุกกฎ.

[ในคำสวดที่มีเปลี่ยนวันแห่งหนึ่ง ถ้าวันที่ ๑๕ สวดว่า "อชฺช-
โปสโต ปณฺณรโส" "อุโบสถวันนี้ที่ ๑๕" ถ้าวันที่ ๑๔ สวดว่า
"อชฺชโปสโต จาคฺคฺทโส" "อุโบสถวันนี้ที่ ๑๔" ถ้าเป็นวันปรองดอง
สวดว่า "อชฺชโปสโต สามคฺคิ" "อุโบสถวันนี้เป็นวันที่สามคฺคิ"].

ในปาฏิโมกษ์ท่านจัดอุทเทสไว้โดยย่อ ๕ คือ

๑. นิตานุทเทส.
๒. ปาราชิกุทเทส.
๓. สังฆาทิเสสกุทเทส.
๔. อนियตุทเทส.
๕. วิตถารุทเทส.

อุทเทสหลัง สงเคราะห์นีสัคคิยทเทส ๑ ปาจิตติยทเทส ๑
ปาฏิเทสนิยทเทส ๑ เสดิยทเทส ๑ สมถุทเทส ๑ โดยพิศดารจึง

เป็นอุทเทส ๘ นี้สำหรับจะรู้จักตัดตอนสวดปาฏิโมกข์ เมื่อถึงคราวที่จำเป็น.

คราวจำเป็นอันเป็นเหตุสวดปาฏิโมกข์ย่อนั้น มี ๒ คือ

๑. ไม่มีภิกษุจำได้จนจบ [สวดเท่าอุทเทสที่จำได้].
๒. เกิดเหตุฉุกเฉินที่เรียกว่าอันตราย [สวดย่อได้].

สวดย่อนั้นท่านวางแบบไว้ดังนี้

สุตา โข อายสุมนุเตหิ เทรส สงฆาทีเสสา ฌมฺมา, สุตา โข อายสุมนุเตหิ เทว อนิยตา ฌมฺมา, ๑ เป ๑ แล้วลงท้ายว่า "เอตตํกํ ตสฺส ภควโต ๑ เป ๑ สิกฺขิตพฺพํ" [แบบนี้ สมมติว่า สวด ปาราชิกอุทเทสจบแล้ว จะย่อตั้งแต่สังฆาทีเสสาไป].

[ตามนัยแห่งแบบที่ท่านวางไว้นี้ ตามพระมติทรงเห็นว่า น่าจะประกอบว่า "สุตา โข อายสุมนุเตหิ เทรส สงฆาทีเสสา ฌมฺมา, ตตฺถายสุมนุเต ปุจฺจามิ ๑ เป ๑ เอวเมตํ ธารยามิ" ตอนอนิยตุทเทส เป็นต้น ก็ประกอบเช่นกัน ถ้าจะสวดเป็นตอนเดียวกัน น่าจะตัดศัพท์ว่า "โข" และบทว่า "อายสุมนุเตหิ" ข้างหลัง ๆ เสีย คงไว้แต่ข้างต้นดังนี้ "สุตา โข อายสุมนุเตหิ เทรส สงฆาทีเสสา ฌมฺมา สุตา เทว อนิยตา ฌมฺมา ๑ เป ๑ ตตฺถายสุมนุเต ปุจฺจามิ ๑ เป ๑ เอวเมตํ ธารยามิ" เช่นนี้ คำต่อท้ายจะต้องว่า "อุทฺทิกฺกุจฺจํ โข อายสุมนุโต นีทานํ, อุทฺทิกฺกุจฺจา จตฺตาโร ปาราชิกา ฌมฺมา, สุตา เทรส สงฆาทีเสสา ฌมฺมา, ๑ เป ๑ ก่อนแล้วจึงต่อคำว่า "เอตตํกํ ๑ เป ๑ สิกฺขิตพฺพํ" จึงจะถูกระเบียบ แต่แบบเช่นนี้ จะใช้ได้เฉพาะ

ในเวลาไม่มีผู้สามารถสวดจบ จะใช้เมื่อเกิดเหตุฉุกเฉินขึ้นหาได้ไม่].

คำสวดย่อแบบพระมตีว่าดังนี้

อุทฺทิกฺขัง โข อายสฺมฺนฺโต นิตานัง, อุทฺทิกฺขฺจา จตุตาโร ปาราชิกา
ธมฺมา, สฺตุตา เตรส สงฺฆาติเสสา ธมฺมา, ๑ เป ๑ สฺตุตา สตุตาธิกรณ-
สมถา ธมฺมา, เอตุตถัง ๑ เป ๑ สิกฺขิตพฺพ."

[เช่นนี้ เข้าระเบียบไม่ลัดถัน และอาจใช้ได้ในเวลาฉุกเฉิน
เมื่อกำลังสวดอุทเทศใดค้างอยู่ เหตุฉุกเฉินเกิดขึ้น เลิกอุทเทศนั้น
กลางคันได้ เว้นแต่ที่ทานุทเทศต้องสวดจนจบ และพึงย่ออุทเทศนั้น
ด้วยสุดบท].

เหตุฉุกเฉินที่เรียกว่าอันตรายนั้นมี ๑๐ คือ

๑. พระราชาเสด็จมา [เลิกสวดปาฏิโมกข์เพื่อรับเสด็จได้].
๒. โจรมาปล้น [เลิกสวดปาฏิโมกข์เพื่อหนีภัยได้].
๓. ไฟไหม้ [เลิกสวดปาฏิโมกข์เพื่อดับไฟได้].
๔. น้ำหลากมา [เลิกสวดปาฏิโมกข์เพื่อหนีน้ำได้ สวดกลางแจ้ง
ฝนตกก็เหมือนกัน].
๕. คนมามาก [เลิกสวดปาฏิโมกข์เพื่อจะรู้เหตุ หรือเพื่อจะทำได้ทำ
ปฏิสังขารได้อยู่].
๖. ฝูงเข้าภิกษุ [เลิกสวดปาฏิโมกข์เพื่อขับฝูงได้อยู่].
๗. สัตว์ร้ายมีเสือเป็นต้นเข้ามาในอาราม [เลิกสวดปาฏิโมกข์เพื่อขับไล่
สัตว์ได้อยู่].
๘. งูร้ายเลื้อยเข้ามาในที่ประชุม ก็เหมือนกัน.

๕. ภัยอาพาธโรคร้ายเกิดขึ้นในที่ประชุม อันเป็นอันตรายแก่ชีวิต
[เลิกสวดปาฏิโมกข์เพื่อช่วยแก้ไขได้ มีอันตรายลงในที่นั้นก็
เหมือนกัน].

๑๐. มีอันตรายแก่พรหมจรรย์ เช่นมีใครมาเพื่อจับภิกษुरुูปใดรูปหนึ่ง
[เลิกสวดปาฏิโมกข์เพราะความอลหม่านก็ได้].

กำลังสวดปาฏิโมกข์ มีภิกษุพวกอื่นมาถึง ถ้ามากกว่าภิกษุผู้
ชุมนุมอยู่ ต้องตั้งต้นสวดใหม่ ถ้าเท่ากันหรือน้อยกว่า ไม่ต้องให้เธอ
เหล่านั้นฟังส่วนยังเหลือต่อไป ถ้ารู้ก่อนว่า จักมีภิกษุมาอีก แต่
นึกเสียว่าช่างเป็นไรแล้วสวด ปรับอาบัติถูกลัจจย ถ้าทำด้วยสะเพร่า
นึกว่าเมื่อมาสวดถึงไหน ก็จงฟังตั้งแต่นั้น ปรับอาบัติทุกกฏ ถ้าสวด
จบแล้ว มีภิกษุอื่นมา ท่านให้บอกปารีสุทธิในสำนักภิกษุผู้สวด ผู้ฟัง
ปาฏิโมกข์แล้ว.

ภิกษุ ๓ รูป ท่านให้ทำปารีสุทธิอุโบสถ คือประชุมกัน
ในโรงอุโบสถแล้ว รูปหนึ่งตั้งญัตติว่าดังนี้

"สุณนตุ เม ภนฺเต อายสฺมนฺตา, อชฺชุปฺสโต ปณฺณรโศ
ยทายสฺมนฺตานํ ปตฺตกฺกฺลํ, มยฺ อยฺยมมฺณฺณํ ปารีสุทฺธิอุโปสฺถํ
กเรยฺยาม."

แปล : "ท่านทั้งหลายเจ้าข้า อุโบสถวันนี้ที่ ๑๕ ถ้าความพร้อม
พร้อมของท่านถึงที่แล้ว เราทั้งหลายพึงทำปารีสุทธิอุโบสถด้วยกัน."

[ถ้ารูปที่ตั้งญัตติแก่กว่าเพื่อน ว่า "อาวุโส" แทน "ภนฺเต"
ถ้าเป็นวัน ๑๔ คำ ว่า "จาตุทฺทโส" แทน "ปณฺณรโศ"].

ภิกษุผู้เถระพึงห้ามผ้าเวียงบานั่งกระหย่งประณมมือ บอก
ปารีสัทธาว่าดังนี้

"ปารีสัทธา อหิ อาวุตส, ปารีสัทธาติ มํ ชาเรถ." ๓ หน.

แปล : "ฉันปารีสัทธาแล้วเธอ ขอเธอทั้งหลายจงจำฉันว่า
ผู้ปารีสัทธาแล้ว."

ภิกษุนอกนี้ พึงทำอย่างนั้นตามลำดับพรรษา แล้วบอก
ปารีสัทธาว่าดังนี้

"ปารีสัทธา อหิ ภนุเต ปารีสัทธาติ มํ ชาเรถ."

แปล : "ผมปารีสัทธาแล้วขอรับ ขอท่านทั้งหลายจงจำผมว่า
ผู้ปารีสัทธาแล้ว."

ภิกษุมิ ๒ รูปไม่ต้องตั้งญัตติ บอกปารีสัทธาแก่กัน ว่าดังนี้

ผู้แก้วว่า "ปารีสัทธา อหิ อาวุโส, ปารีสัทธาติ มํ ชาเรหิ" ๓ หน.

ผู้อ่อนว่า "ปารีสัทธา อหิ ภนุเต ปารีสัทธาติ มํ ชาเรถ" ๓ หน.

ภิกษุรูปเดียว ท่านให้อธิษฐานว่าดังนี้

"อชช เม อุโปสโต" "วันนี้อุโบสถของเรา."

ตามความนิยม ภิกษุจะเลือกทำอุโบสถที่ง่ายกว่าที่ยากไม่ควร
จึงห้ามว่า เมื่อพึงวันอุโบสถ อย่าหลีกไปข้างไหนเสีย อธิบายว่า
ถ้าในอาวาสอาจสวดปาฏิโมกข์ได้ อย่าไปในที่จะไม่ได้ฟังปาฏิโมกข์
ในอาวาสไม่มีภิกษุสวดปาฏิโมกข์ได้ ให้ภิกษุผู้เถระส่งภิกษุหนุ่มไป
เรียนมาจากอื่นโดยพิสดารหรือโดยย่อ สุดแล้วแต่จะจำได้ ถ้าจัดการ
เรียนปาฏิโมกข์มาจากอื่นไม่สำเร็จ ห้ามไม่ให้อยู่จำพรรษาในอาวาส

เช่นนั้น อธิบายข้อนี้ว่า ถ้าอาจไปทำสังฆอุโบสถกับสงฆ์ในอาวาสอื่น
ได้ อยู่จำพรรษาในอาวาสเช่นนั้นก็ควร.

ปวารณา

คือบอกให้โอกาสแก่ภิกษุทั้งหลาย เพื่อปรารธนาตัดเดือน
ว่ากล่าวตนได้

กิจเบื้องต้นแห่งปวารณา เหมือนอุโบสถ เป็นแต่ในส่วน
บุรพกิจไม่นำปาริสุทธิ นำปวารณาของภิกษุขึ้นมาแทน คำมอบให้
ปวารณาว่าดังนี้

"ปวารณั ทมฺมิ, ปวารณั เม หร มฺมตฺถาย ปวาเรหิ."

แปล : "ฉันมอบปวารณาของฉัน ขอเธอจงนำปวารณาของ
ฉันไป ขอเธอจงปวารณาแทนฉัน."

นี่เป็นคำของผู้เจ้บที่แก่กว่า ถ้าอ่อนกว่าใช้คำว่า "หฺรต" แทน
"หฺร" "ปวาเรต" แทน "ปวาเรหิ" ฟังถืเอาคำแปลโดยสมควร
แก่โวหาร.

วันที่ทำปวารณามี ๓ คือ

๑. วัน ๑๔ ค่ำ [จตุทฺทสี่].
๒. วัน ๑๕ ค่ำ [ปณฺณรสี่ วันปกต].
๓. วันสามัคคี.

การคือผู้ทำปวารณามี ๓ คือ

๑. สงฆ์ คือภิกษุตั้งแต่ ๕ รูปขึ้นไป เรียกสังฆปวารณา.
๒. คณะ คือภิกษุ ๔-๓-๒ รูป เรียกคณะปวารณา.
๓. บุคคล คือภิกษุรูปเดียว เรียกบุคคลปวารณา.

อาการที่ทำปวารณามี ๓ คือ

๑. ปวารณาต่อที่ประชุม.
๒. ปวารณากันเอง.
๓. อธิษฐานใจ.

สังฆปวารณา

ธรรมเนียมวางไว้ ให้ปวารณารูปละ ๓ หน โดยปกติ ถ้ามีเหตุขัดข้อง จะทำอย่างนั้นไม่ตลอดด้วยประการใดประการหนึ่ง จะปวารณารูปละ ๒ หน หรือ ๑ หน หรือพรรษาเท่ากัน ให้ว่าพร้อมกันก็ได้ จะปวารณาอย่างไร ฟังประกาศแก่สงฆ์ให้รู้ด้วยญัตติก่อน วิธีตั้งญัตตินั้น ดังนี้

๑. ถ้าปวารณา ๓ หน ฟังตั้งญัตติว่า "สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ, อชฺช ปวารณา ปณฺณรสี, ยถิ สงฺฆสฺส ปตฺตกถลฺลํ, สงฺโฆ เตวาจิกํ ปวาเรยฺย".

แปล : "ท่านเจ้าข้า ขอพระสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ปวารณาวันนี้ที่ ๑๕

ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์ฟังปวารณา ๓ หน"

นี้เรียกว่า "เตวาจิกา ญัตติ" เมื่อตั้งญัตติอย่างนี้แล้ว ต้อง

ปวารณารูปละ ๓ หน จะลดไม่ควร.

๒. ถ้าจะปวารณา ๒ หน ฟังตั้งญัตติเหมือนอย่างนั้น แต่งทำয়াว่า
"สงฺโฆ เทววาจิกิ ปวาเรยฺย."
แปล : "สงฆ์ฟังปวารณา ๒ หน" นี้เรียกว่า "เทววาจิกา ญตฺติ"
เช่นนี้ จะปวารณาเท่านั้นหรือมากกว่าได้ แต่จะลดไม่ควร.
๓. ถ้าจะปวารณาหนเดียว ฟังตั้งญัตติลงทำয়াว่า "สงฺโฆ เอกวาจิกิ
ปวาเรยฺย."
แปล : "สงฆ์ฟังปวารณาหนเดียว" นี้เรียกว่า "เอกวาจิกา
ญตฺติ" เช่นนี้ ปวารณาหนเดียวหรือมากได้ทั้งนั้น แต่ผู้มีพรรษา
เท่ากัน ปวารณาพร้อมกันไม่ควร.
๔. ถ้าจะจัดภิกษุมิพรรษาเท่ากัน ให้ปวารณาพร้อมกัน ฟังตั้งญัตติ
ลงทำয়াว่า "สงฺโฆ สมานวสฺสิกิ ปวาเรยฺย."
แปล : "สงฆ์ฟังปวารณามีพรรษาเท่ากัน" นี้เรียกว่า "สมาน-
วสฺสิกา ญตฺติ" เช่นนี้ ภิกษุมิพรรษาเท่ากัน ปวารณาพร้อม
กัน ๓ หน ๒ หน หนเดียว ได้ทั้งนั้น.
วิธีตั้งญัตติ ๔ แบบข้างต้น ระบุประการ.
๕. ถ้าจะไม่ระบุประการ ฟังตั้งครอบทั่วไป ลงทำয়াเพียงว่า "สงฺโฆ
ปวาเรยฺย."
แปล : "สงฆ์ฟังปวารณา" นี้เรียกว่า "สพฺพสงฺคาหิกา ญตฺติ"
เช่นนี้จะปวารณาก็หนก็ได้ แต่ท่านห้ามไม่ให้ผู้มีพรรษาเท่ากัน
ปวารณาพร้อมกัน แต่พระมติว่าควรจะได้.

อันตราย ๑๐ อย่าง โดยที่สุดทายกมาทำบุญ หรือมีธัมมัสสวนะ

อยู่จวนสว่าง ท่านให้ถือเอาเป็นเหตุขัดข้องได้.

คำปวารณาของสงฆ์ต่อภิกษุผู้เถระ ดังนี้

"สงฆ์ อาวุโส ปวาเรมิ ทิฏฺฐเณ วา สุตฺเตน วา ปริสฺสกาเย วา
วทนฺตุ มํ อายสฺมฺมนุโต อนุกมฺปิ อุปาทาย, ปสฺสนุโต ปฏิกฺกฤษฺสํ,
ทฺติยมฺปิ อาวุโส สงฺฆํ ปวาเรมิ ฯ เป ฯ ตติยมฺปิ ฯ เป ฯ ปฏิกฺกฤษฺสํ."

แปล : "เธอ ฉันปวารณาต่อสงฆ์ ด้วยได้เห็นก็ดี ด้วยได้
ฟังก็ดี ด้วยสงสัยก็ดี ขอท่านทั้งหลายจงอาศัยความกรุณาว่ากล่าว
ฉัน ฉันเห็นอยู่จักทำคืนเสีย. ฉันจะปวารณาต่อสงฆ์ครั้งที่สอง ฯ ล ฯ
ครั้งที่สาม ฯ ล ฯ จักทำคืนเสีย."

ภิกษุอื่นฟังปวารณาตามลำดับพรรษาทีละรูป เว้นไว้แต่คราว
ให้ผู้มีพรรษาเท่ากันปวารณาพร้อมกัน โดยนัยนั้น เปลี่ยนใช้คำว่า
"ภนฺเต" แทน "อาวุโส."

**ในกรณีที่มิได้ปวารณาของภิกษุอื่นมา ผู้นำจะปวารณาแทน
เธอ เมื่อถึงลำดับของเธอ เช่นตัวอย่างดังนี้**

"อายสฺมา ภนฺเต อุตฺตโร คิลานो สงฺฆํ ปวาเรติ ทิฏฺฐเณ วา
สุตฺเตน วา ปริสฺสกาเย วา, วทนฺตุ ตํ อายสฺมฺมนุโต อนุกมฺปิ อุปาทาย,
ปสฺสนุโต ปฏิกฺกฤษฺสตี. ทฺติยมฺปิ ภนฺตฺเต ฯ เป ฯ ตติยมฺปิ ภนฺเต อายสฺมา
อุตฺตโร คิลานो สงฺฆํ ปวาเรติ ฯ เป ฯ ปฏิกฺกฤษฺสตี."

แปล : "ท่านเจ้าข้า ท่านอุตระอาพาธ ปวารณาต่อสงฆ์
ด้วยได้เห็นก็ดี ด้วยได้ฟังก็ดี ด้วยสงสัยก็ดี ขอท่านทั้งหลายจงอาศัย
ความกรุณาว่ากล่าวท่าน ฯ เห็นอยู่ จักทำคืนเสีย. ท่านอุตระอาพาธ

ปวารณาต่อสงฆ์ครั้งที่สอง ๆ ล ๆ ครั้งที่สาม ๆ ล ๆ จักทำคืนเสีย."

ถ้าผู้นำแก่กว่า กล่าวว่ "อุตุตโร ฆนเต ภิกขุ" แทน "อายุสมมา ฆนเต อุตุตโร" ถ้าชื่ออื่นก็พึงเปลี่ยนไปตามชื่อ และพึงถือเอาความเข้าใจตามสมควรแก่รูปความ.

ถ้าในชุมนุมนั้น มีภิกษุผู้ไม่อาจปวารณาได้ และมีจำนวนไม่มากกว่าภิกษุผู้อาจปวารณา ท่านให้บอกปารีสุทธิ เมื่อภิกษุนอกนี้ปวารณาเสร็จแล้ว ถ้ามีจำนวนมากกว่า ท่านให้สวดปาฏิโมกข์เมื่อจบแล้ว จึงให้ภิกษุนอกนี้ปวารณาในสำนักของเธอทั้งหลาย.

เหตุเป็นเครื่องยกขึ้นอ้างในการเลื่อนปวารณานั้นมี ๒ คือ

๑. มีภิกษุจะเข้ามาสมทบปวารณาด้วย ด้วยหมายจะคัดค้านผู้นั้นผู้นี้ ทำให้เกิดอธิกรณ์ขึ้น.
๒. อยู่ด้วยกันเป็นผาสุก ปวารณาแล้ว ต่างจะจากกันจาริกไปเสีย.

คณะปวารณา

ถ้ามีภิกษุ ๓-๔ รูป ก่อนปวารณา พึงตั้งญัตติว่าดังนี้

"สุณนตุ เม ฆนเต อายุสมนุโต, อชช ปวารณา ปณณรสี, ยทายสมนุณัน ปตตกคลฺล, มยฺ อณณมณฺณ ปวาเรยยาม."

แปล : "ท่านเจ้าข้า ท่านทั้งหลายจงฟังข้าพเจ้า ปวารณาวันนี้ที่ ๑๕ ถ้าความพร้อมพร้งของท่านทั้งหลายถึงที่แล้ว เราทั้งหลายพึงปวารณากันเถิด" ถ้า ๓ รูปว่า "อายุสมนุตา" แทน "อายุสมนุโต."

ปวารณา ๓ หน ตามลำดับพรรษา

๓ รูปว่า "อหิ อาวุโส อายสุมนฺเต ปวาเรมิ ฯ เป ฯ วทนตุ
มํ อายสุมนฺตา อนุกมฺปิ อูปาทาย, ปสฺสนฺโต ปฏิกฺกริสฺสามิ. ทฺติยมฺปิ
อาวุโส ฯ เป ฯ ตติยมฺปิ อาวุโส ฯ เป ฯ ปฏิกฺกริสฺสามิ" นี้สำหรับ
รูปแก่ ส่วนรูปอ่อนฟังว่า "ภนฺเต" แทน "อาวุโส."

๔ รูปว่า "อหิ อาวุโส อายสุมนฺโต ปวาเรมิ ฯ เป ฯ วทนตุ
มํ อายสุมนฺโต อนุกมฺปิ อูปาทาย, ปสฺสนฺโต ปฏิกฺกริสฺสามิ. ทฺติยมฺปิ
อาวุโส ฯ เป ฯ ตติยมฺปิ อาวุโส ฯ เป ฯ ปฏิกฺกริสฺสามิ."

ถ้ามีภิกษุ ๒ รูป ไม่ต้องตั้งญัตติ ปวารณาทีเดียว ว่าดังนี้

"อหิ อาวุโส อายสุมนฺตํ ปวาเรมิ ฯ เป ฯ วทนตุ มํ อายสุม
อนุกมฺปิ อูปาทาย, ปสฺสนฺโต ปฏิกฺกริสฺสามิ."

บุคคลปวารณา

ถ้าอยู่รูปเดียวให้อธิษฐานว่าดังนี้

"อชฺช เม ปวาเรณา."

แปล : "ปวารณาของเราวันนี้."

กัณฑ์ที่ ๑๘

อุปปลกิริยา

อุปปลกิริยา ได้แก่การทำงานอกรัตนอกรอยของสมณะ

มี ๓ คือ

๑. อนาคต คือความประพฤติไม่ดีไม่งามและเล่นมีประการต่าง ๆ.
๒. ปาปสมาจาร คือความประพฤติเลวทราม.
๓. อนเสนา คือความเล็งชีพไม่สมควร.

อนาคตแยกเป็นประเภทใหญ่มี ๓ คือ

๑. การเล่นต่างอย่าง.
๒. การรื้อยดอกไม้.
๓. การเรียนศิรัจฉานวิชา.

การเล่นต่างอย่างมี ๕ คือ

๑. เล่นอย่างเด็ก [เช่นเล่นเรื่อนน้อย ๆ รถน้อย ๆ เรื่อนน้อย ๆ
ธนูน้อย ๆ และเล่นดวงทราย ผิวปาก เลียนคนตาบอด คน
ง่อย เป็นต้น].
๒. เล่นคะนอง [เช่นหกคะเมน ปล้ำกัน ชกกัน วิ่งผัดซ้าง ผัดม้า
ขว้างปาอะไรเล่น].
๓. เล่นพนัน คือ มีได้มีเสีย มีชนะมีแพ้ มีถูกมีผิด [เช่นหมากรุก

หมากไหว หมากแขก คือที่ใช้แจงเบียด สกา ขลุบหรือคลี
เล่นทายกัน.

๔. เล่นปู้ยี่ปู้ยำ คือทำความเสียหายให้แก่ผู้อื่น [เช่นจุดป่าเล่น].

๕. เล่นอึ่งคะนึ่ง [เช่นแสดงธรรมด้วยเสียงจับอันยาว การสวดพระ
ธรรมและการเทศนาตลกคะนอง นับเข้าในข้อนี้].

การเล่นดังกล่าวมานี้ ที่ไม่มีปรับโทษสูงกว่า ปรับอาบัติทุกกฏ
เสมอกัน.

บุปผวิภิกขิการร้อยดอกไม้ ๖ อย่าง คือ

๑. คนุถิมิ ร้อยตรึง [ได้แก่ดอกไม้ที่เรียกว่าระเบียบ เขาเอาดอก
มะลิเป็นต้น เสียบเข้าในระหว่างใบตองอันเจียนไว้ แล้วตรึงให้
ติดกันโดยรอบ แล้วร้อยประสมเข้ากับอย่างอื่นเป็นพวง เช่นพวงพุ
ชั่น เป็นตัวอย่าง เอาดอกไม้สีต่าง ๆ ตรึงบนพื้นใบตองเป็นลาย
ที่เรียกว่าแบบสี สำหรับทำพวง กลิ่นสี ก็นับเข้าในชนิดนี้].
๒. โคนุถิมิ ร้อยควบหรือร้อยคุ่ม [ได้แก่ดอกไม้ที่ร้อยเป็นสาย ๆ
แล้ว ควบหรือคุ่มเข้าเป็นพวง เช่นพวงอุบะ สำหรับร้อยปลายพุ
หรือสำหรับห้อยตามลำพัง และพวง "พุ่มสาย" เป็นตัวอย่าง].
๓. เวนิมิ ร้อยแทงหรือร้อยเสียบ [ได้แก่ดอกไม้ที่ร้อยสวมดอก
เช่น สายแห่งอุบะ หรือพวงมาลัยบางอย่าง เช่นพวงมาลัยดอก
ปีบและดอกกรรณิกา และได้แก่ดอกไม้ที่ใช้เสียบไม้ เช่นพุ่ม
ดอกพุทธรักษา พุ่มดอกบานเย็นเป็นตัวอย่าง].

๔. เวลิม ร้อยพันหรือร้อยผูก [ได้แก่ช่อดอกไม้และกลุ่มดอกไม้ที่เขาเอาไม้เสียบก้านดอกไม้แล้วเอาด้วยพันหรือผูกทำขึ้น].
๕. ปูริม ร้อยวง [ได้แก่ดอกไม้ที่ร้อยสวมดอก หรือร้อยแทงก้านเป็นสายแล้ว ผูกเข้าเป็นวง นี้คือพวงมาลัย].
๖. วายิม ร้อยกรอง [ได้แก่ดอกไม้ร้อยถักเป็นตาเป็นฝั้น นี้เรียกว่าตาข่าย].

บุพผิกัตติ ๖ นี้ บางอย่างสำเร็จด้วยอาการอย่างเดียว เช่น พุ่มดอกไม้บานเย็น ใช้เสียบเท่านั้น บางอย่างสำเร็จด้วยอาการกว่าอย่างเดียว เช่นพวงมาลัยใช้ร้อยแทงแล้ววงเข้าเป็นพวง.

ดิรัจฉานวิชาท่านแยกประเภทไว้ ๕ คือ

๑. ความรู้ในการทำเสน่ห์ เพื่อให้ชายนั้นหญิงนี้รักกัน.
๒. ความรู้ในการทำให้ผู้อื่นผู้นี้ถึงความวิบัติ.
๓. ความรู้ในทางใช้ภูตผีอวดฤทธิ์เศษต่าง ๆ.
๔. ความรู้ในทางทำนายทายทัก เช่นรู้ห่วยว่าจะออกอะไร.
๕. ความรู้อันจะนำให้หลงมงาย เช่นหุงปรอทให้มีอิทธิฤทธิ์ หุงเงินหรือทองแดงให้เป็นทอง.

เหล่านี้จัดเป็นดิรัจฉานวิชาได้ เพราะเป็นความรู้ที่เขาสงสัยว่าลวงหรือหลง ไม่ใช่ความรู้จริงจัง ผู้บอกเป็นผู้ลวง ผู้เรียนก็เป็นผู้หัดเพื่อจะลวง หรือเป็นผู้หลงมงาย.

ปาปสมาจาร

ความประพฤติที่เนื่องด้วยการสมคบกับคฤหัสถ์อันมิชอบ
มีประเภทดังนี้.

๑. ให้ของกำนัลแก่สกุลอย่างคฤหัสถ์เขาทำ เช่น ให้ดอกไม้หรือผลไม้ เป็นต้น.
๒. ทำสวนดอกไม้ไว้ ตลอดถึงร้อยดอกไม้เพื่อบำเรอเขา
๓. แสดงอาการประจบเขา เมื่อเข้าไปในสกุล พูดย่อประจบประเ็จ และอุ้มลูกเขา.
๔. ยอมตัวลงให้เขาใช้สอยไปนั้นไปโน้น ทำอย่างนั้นอย่างนั้นอกกิจ พระศาสนา [แต่จะรับธุระเขาในทางกิจพระศาสนา เช่น เขาจะบริจาคทาน ช่วยนิมนต์พระให้ เขาจะฟังธรรม นิมนต์พระเทศน์ให้ ไม่มีโทษ การติดต่อยุ่ตามเขาไปข้างไหน จัดเข้าในข้อนี้] ธุระของมารดาบิดา คนเตรียมจะบวช เรียก บัณฑุปลาต และไวยาวัจกรของตน แม้นอกจากพระศาสนา ท่านอนุญาต แม้อย่างนั้นควรเลือกแต่กิจอันควร.
๕. รับเป็นหมอรักษาไข้เจ็บของคนในสกุล คือเป็นหมอสำหรับบ้าน [หมายเอาการยอมตัวให้เขาใช้ในทางหนึ่ง].
๖. รับของฝากอันไม่ควรรับ เช่น รับของโจรและของต้องห้าม [การรับของฝากนี้ ท่านห้ามด้วยประการทั้งปวง เพื่อจะไม่ต้องผูกตนด้วยความเป็นผู้ถือนองเพราะของนั้น เมื่อเพ่งเฉพาะเป็นปาป-

สมาจาร ควรจะเป็นของที่กล่าวแล้ว].

ปาปสมาจารดังกล่าวมานี้ ที่ไม่มีปรับโทษสูงกว่า ปรับเป็นอาบัติ
ทุกกฎเสมอกัน นอกจากนั้น เป็นฐานะที่สงฆ์จะทำการลงโทษอีก ๓
สถาน คือ

๑. ตำหนีโทษ เรียกตัจฉนียกรรม.
๒. ถอดยศ คือถอนจากความเป็นผู้ใหญ่ เรียกนิยัสสกรรม.
๓. ขับเสียดจากวัด เรียกปีพพาชนียกรรม.

อีกอย่างหนึ่ง เนื่องด้วยการรุกราน
หรือตัดรอนคฤหัสถ์ มีประเภทดังนี้

๑. ขวนขวายเพื่อตัดลาภของเขา.
๒. ขวนขวายเพื่อความเสื่อมเสียแห่งเขา.
๓. ขวนขวายเพื่อเขาอยู่ไม่ได้ ต้องออกจากถิ่นฐาน.
๔. คำว่าเปรียบเปรยเขา.
๕. ยุยงให้เขาแตกกัน.
๖. พุคคเขาให้เป็นคนเลว คือพูดจาหยาบต่อเขา เช่นเรียกอ้าย
เรียกอี ขึ้นมิ่งขึ้นกู ที่ถือเป็นคำเลวในกาลนี้.
๗. ให้ปัญญาอันเป็นธรรมแก่เขาแล้ว ไม่ทำให้สมจริง.

ความประพฤติเลวทรามเห็นปานนี้ นอกจากปรับอาบัติตามวัตถุ
เป็นฐานะที่สงฆ์จะลงโทษด้วยปฏิสารณียกรรม คือให้หวนระลึกถึง
ความผิด และขมาคฤหัสถ์ที่ตนรุกรานหรือตัดรอน.

อนเสนา

ได้แก่งิริยาแสวงหาเลี้ยงชีพในทางไม่สมควร แสดงโดยเค้า

มี ๒ คือ

๑. การแสวงหาเป็นโลกวัชชะ มีโทษทางโลก เช่นทำโจรกรรม หลายลงให้เขาเชื่อถือ ตัวอย่างในบาติ เช่นภิกษุอดอุตริ- มนุสสธรรมโดยตรงหรือโดยข้อม และชักสื่อในระหว่างชายกับหญิง เพราะเหตุแห่งการเลี้ยงชีพ.
๒. การแสวงหาเป็นปณัตติวัชชะ มีโทษทางพระบัญญัติ แสดง ไว้ในบาติด้วยทำวิญญูติ คือออกปากขอของต่อคนไม่ควรขอ หรือในเวลาที่ไม่ควรขอ.

การแสวงหาที่ท่านห้ามอีกบางประการ

จัดเข้าในประเภทหลัง รวบรวมแสดง ดังต่อไปนี้

๑. ทำวิญญูติคือออกปากขอของต่อคนที่ไม่ควรขอ หรือในเวลาที่ไม่ควรขอ [คฤหัสถ์ผู้มีปัญญาควิไมใช่ปวารณา ในเวลาปกติ เป็น คนไม่ควรขอ ในเวลาที่มีจิวรหายหรือถูกชิง ขอเขาได้เฉพาะ พอนุ่งห่ม ในเวลาอาพาธ ขอโกชนะและเภสัชเขาได้ ขอใน เวลาไม่ควรนั้น คือ ขอต่อคฤหัสถ์เช่นนั้น ในเวลาปกติที่ไม่ได้ ทรงอนุญาต].
๒. แสดงหาลาภด้วยกาล คือหาในเชิงให้ของน้อย หมายถึงเอาตบ แแทนมาก.

๓. ใช้จ่าย रुपये ได้แก่การลงทุนหาผลประโยชน์ เช่นทำการค้าขาย เป็นตัวอย่าง.
๔. หากินในทางเวชกรรมหรือการหมอ.
๕. การทำปริตร ได้แก่การทําน้ำมนต์สายสิญจน์เสกเป่าต่าง ๆ [ท่านอนุญาตแต่สวดปริตร] ข้อนี้ควรทำไม่ควรทำเพียงไร ฟังรู้ด้วยนัย ดังจะกล่าวในเวชกรรม ๓ ข้อข้างหน้า.

ในอรรถกถาอนุญาตให้ทำยาเฉพาะแก่คนเหล่านี้

๑. สหธรรมิก.
๒. มารดาบิดา.
๓. คนอุปฐากมารดาบิดา.
๔. ไวยาวัจกรของตน.
๕. คนป้อนขุปลาส.
๖. ญาติของตน.
๗. คนจรเข้ามาในวัด เจ็บไข้.

เวชกรรมที่ต้องห้าม ควรจะผ่อนลงมา ดังต่อไปนี้

๑. เวชกรรมที่ห้ามไว้ในวินิตวัตถุแห่งตติยปาราชิกสิกขาบท โดยปรับเป็นอาบัติทุกกฏนั้น คือทำในทางนอกรีตนอกรอย เช่น กล่าวไว้ในท้องเรื่อง อีกอย่างหนึ่ง ผู้ทำไม่สันทัด รู้เล็ก ๆ น้อย ๆ ก็รับรักษาเขา วางยาผิด ๆ ถูก ๆ.
๒. เวชกรรมที่ห้ามโดยความเป็นปาปสมาจาร ในวิภังค์แห่งสังฆา-

ทีเสสสิกขาบทที่ ๑๓ นั้น คือการที่ทอดตนลงให้สกุลเขาใช้ในการรักษาไข้เจ็บของคนในสกุล คุณเดียวกับยอมให้เขาใช้ไปข้างไหน นี้ผิดจากการที่เขาเชิญให้รักษา.

๓. เวชกรรมที่ห้ามโดยความเป็นอนเสนา ในอรรถกถาทิ้งหลายนั้น คือการรักษาโรคเรียกเอาขวัญข้าวค้ายาคำรักษา เป็นการหาผลหาประโยชน์.

ภิกษุรับของที่เขาดวายเพื่อเกื้อกูลแก่พระศาสนามาแล้ว ไม่บริโภค ให้เสียแก่กฤหัสถ์เพื่อสงเคราะห์เขา ทำให้ทายกผู้บริจาคเสียศรัทธา เรียกว่าทำศรัทธาไทยให้ตกเสียเปล่า ท่านแสดงอนามัญฐบิณฑบาตเป็นตัวอย่าง โภชนะที่ได้มายังไม่ได้หยิบไว้ฉันเรียกอนามัญฐบิณฑบาต ท่านห้ามไม่ให้แก่กฤหัสถ์อื่น นอกจากมารดาบิดา ส่วนมารดาบิดานั้น เป็นภาระของภิกษุจะต้องเลี้ยงท่านอนุญาตเพื่อให้ได้ สมณจิวกี่เหมือนกัน ให้แก่มารดาบิดาได้.

กัณฑ์ที่ ๑๕

การิก ๔

ของที่จะพึงกลืนกินให้ล่วงล้าออกไป ท่านเรียกว่ากาลิก เพราะ
เป็นของมีกำหนดให้ใช้ชั่วคราวมี ๔ คือ

๑. ยาวกาลิก ของที่ให้บริโภคได้ตั้งแต่เช้าถึงเที่ยงวัน.
๒. ยามกาลิก ของที่ให้บริโภคได้ชั่ววันหนึ่งกับคืนหนึ่ง.
๓. สัตตทาหกาลิก ของที่ให้บริโภคได้ชั่ว ๗ วัน.
๔. ยาวชีวิก ของที่ให้บริโภคได้เสมอไป ไม่มีจำกัดกาล.

ที่ชื่อว่ากาลิกนั้น คงเพ่งเอาของ ๓ อย่างข้างต้น จะกล่าว
ให้สิ้นเชิง จึงยกเอาของที่ไม่ได้จัดเป็นกาลิกมากล่าวด้วย เรียกว่า
ยาวชีวิก.

ยาวกาลิก

ของที่ใช้บริโภคเป็นอาหาร จัดเป็นยาวกาลิก มี ๒ อย่าง คือ

๑. โภชนะทั้ง ๕ [นมสด นมสัสม จัดเข้าในโภชนะในที่อื่น จาก
โภชนะ ๕].
๒. ขาถนียะ ของขบเคี้ยวคือผลไม้และงา มีมันเป็นต้น.

โภชนะทั้ง ๕ อย่าง คือ

๑. ข้าวสุกที่หุงจากธัญญาชาติทั้งหลาย.
๒. ขนนมกุมมาส ของทำด้วยแป้งหรือถั่วงา มีอันจะบูดเมื่อ

ล้างคินแล้ว.

๓. สัตตฺ กือขนมแห่ง เป็นของไม่บูด.

๔. ปลา.

๕. เนื้อ.

พืชที่ใช้เป็นโภชนะนั้น ๒ ชนิด คือ

๑. บุปผพัฒนา ของจะพึงกินก่อน [คือข้าวทุกชนิด].

๒. อปรณะ ของจะพึงกินในภายหลัง [คือถั่วต่างชนิดและงา].

พืช ๒ อย่างนี้ เป็นมูลแห่งข้าวสุก และขนม ๒ อย่าง.

บุพผพัฒะนั้นแสดงไว้ในบาลี ๗ ชนิด คือ

๑. สาลี ข้าวสาลี.

๒. วิหิ ข้าวเจ้า.

๓. ยโว ข้าวเหนียว.

๔. โคธฺโม ข้าวละมาน.

๕. กงฺกุ ข้าวฟ่าง.

๖. วรโก ลูกเดือย.

๗. กุฑฺฐสโก หญ้ากับแก.

เนื้อที่ห้ามโดยกานินฺดมิ ๑๐ คือ

๑. เนื้อมนุษย์ เลือดก็สงเคราะห์เข้าด้วย.

๒. เนื้อช้าง.

๓. เนื้อม้า.

๔. เนื้อสุนัข.

๕. เนื้องู.

๖. เนื้อสี่หะ.

๗. เนื้อเสือโคร่ง.

๘. เนื้อเสือเหลือง.

๙. เนื้อหมี.

๑๐. เนื้อเสือดำ.

เนื้อมนุษย์ เป็นวัตถุแห่งอุลลัจจัย เนื้อนอกนั้น เป็นวัตถุแห่งทุกกฏ เนื้อซึ่งนจากที่ระบุงชื่อไว้นี้ แต่หากเป็นของดิบ ก็ห้าม แม้เนื้อที่เป็นกบปียะโดยกำเนิดและทำให้สุกแล้ว แต่หากเป็นอุทิสสมังสะ ก็ห้าม จัดเป็นวัตถุแห่งทุกกฏ เนื้ออันบริสุทธ์โดยส่วน ๓ คือภิกษุไม่เห็น ไม่ได้ยิน ไม่ได้สงสัย ว่าเขาฆ่าเฉพาะนั้นไม่มีโทษ แม้ปลาที่เหมือนกัน.

ของขบเคี้ยวชนิดที่มีเม็ดและง่า อาจเพาะและปลูกเป็นทรงอนุญาตให้อนุสัมบันทำให้เป็นกบปียะ ด้วยวิธีเหล่านี้

๑. ด้วยเอาไฟจี.

๒. ด้วยเอาเม็ดกริด.

๓. ด้วยเอาเล็บจิก.

ส่วนพืชที่ยังอ่อนหรือเป็นของปล่อนเม็ดออกได้ ไม่ต้องทำ

กัปปิยะ จะให้เขาทำกัปปิยะ ท่านแนะให้พูดว่า "จงทำให้เป็นกัปปิยะ"

ภิกษุผู้จะเดินทาง ทรงอนุญาตให้แสวงหาเสบียงเดินทางได้ คือ ข้าวสาร ถั่ว เกลือ น้ำอ้อย น้ำมัน และเนย ตามต้องการ และทรงอนุญาตให้ภิกษุยินดีของอันเป็นกัปปิยะ ที่กัปปิยการกจับจ่ายมา ด้วยเงินทอง ซึ่งมีผู้มองไว้กับกัปปิยการก.

กัปปิยฎิ ๔

๑. อุตสาวนนุติกา กัปปิยฎิที่ประกาศให้ได้ยกัน [ได้แก่ฎิที่ภิกษุทั้งหลายตั้งใจจะให้เป็นกัปปิยฎิ เรือนที่เก็บของเป็นกัปปิยะ คือเรือนคร้วมาแต่แรก เมื่อขณะทำ ช่วยกันยกเสาหรือช่วยกันตั้งฝาที่แรก ร้อยประกาศว่า "กัปปิยฎิ กโรม" "เราทั้งหลายทำกัปปิยฎิ" ๓ หน].
๒. โคนิสาทิกา กัปปิยฎิคือเป็นที่โคจ่อม [ได้แก่สถานอันไม่ได้ล้อม แจกออกเป็น ๒ กำหนดเอาวัดที่ไม่ได้ล้อม เรียกว่า อารามโคนิสาทิกา ๑ กำหนดเอาฎิที่ไม่ได้ล้อม เรียกวิหาร-โคนิสาทิกา ๑ หมายความว่า เป็นสถานที่โคเข้าได้ พระมติว่า ได้แก่เรือนคร้วน้อยๆ ที่ไม่ได้ปักเสา ตั้งอยู่กับที่ ตั้งฝาบนคาน ยกเลื่อนจากที่ได้ เป็นโคนิสาทิกาได้กระมัง].
๓. คหปติกา เรือนของคฤหบดี [ได้แก่เรือนของคฤหัสถ์ ไม่ใช่ที่อยู่ที่ใช้ของภิกษุ ท่านอธิบายว่า ฎิที่คฤหัสถ์เขาทำถวายเป็น

ใช้เป็นกัปปิยกุฎี จัดเข้าในกัปปิยกุฎีชื่อนี้ด้วย].

๔. สมมุติกา กัปปิยกุฎีที่สงฆ์สมมติ [ได้แก่กุฎีที่สงฆ์เลือกจะใช้ เป็นกัปปิยกุฎีแล้ว สวดประกาศด้วยฉัตตทุกติยกรรม ในบาลีณะ ให้เลือกกุฎีอันอยู่ในสุดเขต. พระมติว่า จะให้กุฎีที่ภิกษุเคยอยู่ ก็ได้ แต่เมื่อใช้เป็นกัปปิยกุฎีแล้ว ไม่ควรใช้เป็นที่อยู่ ถ้าจะ กลับใช้เป็นที่อยู่ ก็ต้องเลิกใช้กัปปิยกุฎี].

ยาวกาลิกที่เก็บไว้ในที่อยู่ที่ใช้ของภิกษุแม่เป็นของสงฆ์ เป็น อนุโตวุตต แปลว่า อยู่ภายใน หุงต้มในนั้น เป็น อนุโตปุกก แปลว่า สุกในภายใน หุงต้มเอง เป็น สามปุกก แปลว่า ให้สุกเอง ทั้ง ๓ อย่างนี้เป็นวัตถุแห่งทุกกฏ ห้ามไม่ให้ฉัน ยาวกาลิกที่เก็บไว้ ให้กัปปิยกุฎี ไม่เป็น อนุโตวุตต ไม่เป็น อนุโตปุกก แต่ทำเองนั้น คงเป็น สามปุกก ท่านห้าม แต่จะอุณของที่คนอื่นทำสุกแล้ว ท่าน อนุญาติ.

ยาวกาลิก

ปานะ คือ น้ำสำหรับต้ม ที่คั้นออกจากลูกไม้ เรียกว่า

ยาวกาลิก มี ๘ ชนิด คือ

๑. อมพปาน น้ำมะม่วง.
๒. ชมพูปาน น้ำชมพูหรือน้ำหว่า.
๓. โจจปาน น้ำกล้วยมีเม็ด.
๔. โมจปาน น้ำกล้วยไม่มีเม็ด.

๕. มธุรกปาน้ำ น้ำมะขาง [เป็นของล้วนไม่ควร เจือน้ำจิงควร].
๖. มุทุทิกปาน้ำ น้ำลูกจันทน์หรือองุ่น.
๗. สาธุกปาน้ำ น้ำเงาะอบล.
๘. พารุสกปาน้ำ น้ำมะปรางหรือลิ้นจี่.

[วิธีทำปานะ ปอกหรือคว้านผลไม้เหล่านี้ที่สุก เอาผ้าห่อบิดให้ตึง อัดเนื้อผลไม้ให้คายน้ำออกจากผ้า เติมน้ำลงไปให้พอดี ประกอบของอื่นเป็นต้นว่าน้ำตาลและเกลือพอเข้ารส. ปานะนี้ให้ใช้ของสด ห้ามไม่ให้ต้มด้วยไฟ อนุปลัมบันทำ จิงควรในวิกาล ภิกษุทำ มีคติอย่างยาวกาลิก เพราะรับประเคนทั้งผล. ของที่ใช้ประกอบ เช่น น้ำตาล เกลือ ห้ามให้เอาของที่รับประเคนค้างคืนไว้มาใช้ ปานะนี้เพิ่งเอาของที่อนุปลัมบันทำถวายด้วยของเขาเอง].

ยาวกาลิกนี้ ถ่วงกำหนดคืนหนึ่ง ท่านห้ามไม่ให้ฉัน ปรับเป็นอาบัติทุกกฏ.

สัตตาทกาลิก

สัตตาทกาลิก ได้แก่ภสัช ๕ คือ

๑. เนยสด.
๒. เนยข้น.
๓. น้ำมัน.
๔. น้ำผึ้ง.
๕. น้ำอ้อย.

วัตถุสำหรับทำน้ำมันรวมเป็น ๓ ชนิด คือ

๑. มันเปลวแห่งสัตว์ [ยกของมนุษย์].
๒. พืชอันมีกำเนิดเป็นยาวกาลิก [มีเม็ดงาเป็นตัวอย่าง].
๓. พืชอันมีกำเนิดเป็นยาวชีวิต [มีเม็ดพันธ์ผักกาดเป็นตัวอย่าง].

มันเปลวแห่งสัตว์ในบาลีมี ๕ คือ

๑. เปลวหมี.
๒. เปลวปลา.
๓. เปลวปลาฉลาม.
๔. เปลวหมู.
๕. เปลวลา.

มันเปลวสัตว์เหล่านี้ ทรงอนุญาตให้รับประทานแล้วเจียวเป็นน้ำมันได้ แต่ให้รับ ให้เจียว และให้กรองเสร็จในกาล ถ้าทำนอกกาลหรือคาบกาล ห้ามไม่ให้ฉัน จัดเป็นวัตถุแห่งทุกกฏทุกกิจการที่ทำในวิกาล คือถ้าทำในเวลาวิกาลทั้ง ๓ สถาน หรือ ๒ อย่าง หรือ ๑ อย่าง ก็เป็นทุกกฏ ๓ สถาน หรือ ๒ สถาน หรือสถานเดียว น้ำมันที่สกัดออกจากพืชอันเป็นยาวกาลิก ภิกษุทำเอง มีคตอย่างยาวกาลิกเที่ยงแล้วไป ไม่ให้ฉัน ส่วนน้ำมันที่สกัดออกจากพืชอันเป็นยาวชีวิต ภิกษุทำเองได้. น้ำมันที่อนุปสัมบันทำ กรองหมดคากแล้วจึงใช้ได้ ที่ภิกษุทำ รับทั้งวัตถุคือถ้ำอ้อย มีคตอย่างยาวกาลิก.

ยาวชีวิก

ของที่ใช้ประกอบยา นอกจากกาลิก ๓ อย่างนั้น จัดเป็น
ยาวชีวิก มีประเภทดังนี้

๑. รากไม้ เรียกมูลเภสัช [เช่น หลิทุฑุ ขมื่น ลิงคเวถ์ ขิง วัง
ว่านน้ำ วจตุถ์ ว่านเปราะะ อติวิสี อุตพิศ กฏุกโรหิณี ข้า
อูสิริ แผลก ภาทมุฑุฑุฑุฑุ แห้วหมู].
๒. น้ำฝาด เรียกกสาวเภสัช เช่น นิมุพกสาโว น้ำฝาดสะเดา
กฤษณกสาโว น้ำฝาดมูกมัน ปโฏลลสาโว น้ำฝาดกระดอมหรือ
มูลกา ปคฺควกสาโว น้ำฝาดบอระเพ็ดหรือพญามือเหล็ก นคฺค-
มालกสาโว น้ำฝาดกระถินพิมาน.
๓. ใบไม้ เรียกปฉณเภสัช เช่น นิมุพปฉณฺ์ ใบสะเดา กฤษณปฉณฺ์
ใบมูกมัน ปโฏลปฉณฺ์ ใบกระดอมหรือมูลกา กุลลปฉณฺ์ ใบ
กะเพราหรือแมงลัก กปฺปาสติกปฉณฺ์ ใบฝ้าย.
๔. ผลไม้ เรียกผลเภสัช [วิลงฺคํ ลุกพิลังกาสา ปิปฺพลี ตีปฺลี
มริจํ พริก หรีตกี สมอไทย วิเกตกํ สมอพิเภท อามลกํ
มะขามป้อม โกผลํ ผลแห่งโกฐ].
๕. ยางไม้ เรียกขตุเภสัช เช่น หิงคุ เป็นยางไม้ชนิดหนึ่ง ท่าน
กล่าวว่าไหลออกจากต้นหิงคุ หิงคุขตุ ยางชื่อเดียวกัน ท่านกล่าว
ว่าเคี้ยวออกจากก้านและใบแห่งต้นหิงคุ หิงคุติปาฐิกา เป็นยาง
ชื่อเดียวกัน ท่านกล่าวว่าเคี้ยวออกจากใบหิงคุ หรือเงื่อของอื่น

ด้วย ๓ นี้ เป็นชนิดมหาหิงคุ **ตฤก** เป็นยางไหลออกจากยอดไม้ ชนิดหนึ่ง **ตฤกปฤติ** ยางชนิดเดียวกัน ว่าไหลออกจากใบแห้งไม้ ชนิดนั้น **ตฤกปฤติ** ยางชนิดเดียวกัน ว่าเอาใบมาคั่วอบบ้าง ไหลออกจากก้านบ้าง ๓ อย่างนี้ 'ไม่รู้ว่าจะอะไร **สขุชูลัต** กำยาน].

๖. เกลือ เรียกโลณเภสัช [เช่น **สามุทุทิก** เกลือแห่งน้ำทะเล **กาฬโลณ** เกลือดำ [ดีเกลือกระมัง] **สินธุ** เกลือสินธุ เป็นเกลือเกิดบนดินในที่ดอน เขาเก็บมาหุง ว่าสีขาว **อุพูธิ** เกลือที่เขาเอาดินโป่งมาเคี้ยวทำขึ้น **วิล** เป็นเกลือชนิดหนึ่ง เขาปรุงสมภารต่าง ๆ หุงขึ้น ว่าสีแดง].
- รากไม้ น้ำฝาด ใบไม้ ผลไม้ ยาวไม้ เกลือ อย่างอื่นอีก อันไม่สำเร็จอาหารกิจ ไซ้เป็นยา จัดเป็นยาวชีวิกทั้งนั้น.

กาลิกระคนกัน

กาลิกบางอย่างระคนกับกาลิกอีกบางอย่าง มีกำหนดให้ใช้ได้ ชั่วคราวของกาลิกมีคราวสั้น. สัตตาหกาลิกและยาวชีวิก ที่รับประเคน แรมคืนไว้ ท่านห้ามไม่ให้เอาไปปนกับยาวกาลิก ในสัตตตสิกขันธกะ ท่านปรับเป็นปาจิตติย.

กัณฑ์ที่ ๒๐

กัณฑ์ต่างเจ้าของ

ของสงฆ์

กัณฑ์ที่เขาถวายเป็นสาธารณะแก่ภิกษุ ไม่เฉพาะตัวหรือกัณฑ์
อันภิกษุรับก็ดี ปกครองหวงห้ามไว้ก็ดี ด้วยความเป็นของสาธารณะ
แก่หมู่ภิกษุ จัดเป็นของสงฆ์.

ของสงฆ์นั้นมี ๒ ประเภท คือ

๑. ลหุกัณฑ์ ของเบา.
๒. ครุกัณฑ์ ของหนัก.

ลหุกัณฑ์นั้นจำแนกออกดังนี้

๑. บิณฑบาต.
๒. เกสัช.
๓. บริหารที่จะใช้สำหรับตัว คือ บาตร จีวร ประคตเอว เข็ม
มีพับ มีคโณน.

ภิกษุผู้อันสงฆ์สมมติให้เป็นผู้มีหน้าที่แจกลหุกัณฑ์เหล่านั้น มีดังนี้

๑. ภิกษุผู้มีหน้าที่แจกภัตตาหาร ตลอดถึงรับนิมนต์ของทายกแล้ว
จ่ายให้ไป เรียกภัตตุงเทศกะ.
๒. ภิกษุผู้มีหน้าที่แจกจีวร เรียกจีวรภาชกะ.

๓. ภิกษุผู้มีหน้าที่แจกเภสัชและบริวารเล็กน้อย เรียกอัปมัตตก-
วิสัยชกะ.

[วิธีแจกเภสัชอย่างไรนั้น ต้องดูแบบให้จำได้หรือเข้าใจ]

ภณฑะอันไม่ใช่ของสำหรับใช้สิ้นไป เป็นของควรรักษาไว้ได้นาน
เป็นเครื่องใช้ในเสนาสนะหรือเป็นตัวเสนาสนะเอง ตลอดถึงกุฎีและ
ที่ดิน จัดเป็นครุภัณฑ์.

ครุภัณฑ์นั้นแสดงไว้ในบาลี ๕ หมวด คือ

๑. พื้นดินและของปลูกสร้างเป็นอาราม.
๒. พื้นดินและของปลูกสร้างเป็นวิหาร.
๓. ของที่เป็นตัวเสนาสนะเอง.
๔. เครื่องโลหะที่เป็นภาชนะและเป็นเครื่องมือ.
๕. เครื่องสัมภาระสำหรับทำเสนาสนะและเครื่องใช้.

พื้นดินและของปลูกสร้างเป็นอาราม จำแนกเป็น ๒ คือ

๑. อาราโม ของปลูกสร้างในอาราม ตลอดคั่นไม้.
๒. อารามวตถุ ที่ดินพื้นอาราม.

พื้นดินและของปลูกสร้างเป็นวิหาร จำแนกเป็น ๒ คือ

๑. วิหาโร กุฎีที่อยู่.
๒. วิหารวตถุ พื้นที่ปลูกกุฎี.

ของที่เป็นเสนาสนะจำแนกเป็น ๔ คือ

๑. มณฺโজ เตียง.
๒. ปิจฺจ ตั่ง.

๓. ภีสี ฟูก.

๔. พิมุโพหน้. หมอน.

เครื่องโลหะที่เป็นภาชนะและเครื่องมือ จำแนกเป็น ๕ คือ

๑. โลหกุมภี หม้อโลหะ.

๒. โลหภาณกั อ่างโลหะ.

๓. โลหวารโก กระจ่างโลหะ.

๔. โลหกฐาห์ กระทะโลหะ.

๕. วาสี มีดใหญ่หรือพริ้วได้.

๖. ผรสุ ขวาน.

๗. กุจารี ฟึ่ง สำหรับตากไม้.

๘. กุฑทาโล จอบหรือเสียม สำหรับขุดดิน.

๙. นิขาทนั สว่าน สำหรับเจาะไม้.

เครื่องสัมภาระสำหรับทำเสนาสนะและเครื่องใช้จำแนกเป็น ๘ คือ

๑. วลลิตี เถาวัลย์ เช่นหวาย.

๒. เวพู ไม้ไผ่.

๓. มุญซั เป็นหญ้าชนิดหนึ่ง แปลว่าหญ้ามุงกระต่าย.

๔. ปพุพซั เป็นหญ้าชนิดหนึ่ง แปลว่าหญ้าปล้อง.

๕. ตินั หญ้าสามัญ.

๖. มตตติกา ดินเหนียว.

๗. ทารุกณัฑ์ ของทำด้วยไม้.

๘. มตตติกาณัฑ์ ของทำด้วยดินเผา.

[รวม ๕ หมวด เป็นของ ๒๕ สิ่งด้วยกัน.]

ตามธรรมคาคฤกัณฑ์แจกจ่ายกันไม่ได้ แต่จะจำหน่ายของที่เลว แลกของที่ดี จำหน่ายของไม่เป็นอุปการะ เพื่อของเป็นอุปการะ อันเป็นครุภัณฑ์ด้วยกัน เห็นว่าได้ หรือในสมัยข้าวแพง อดอยาก ท่านอนุญาตให้จำหน่ายของที่เลว ๆ เพื่ออาหาร ด้วยปรารถนาจะอยู่ รักษาเสนาสนะที่ดี การจำหน่ายครุภัณฑ์เพื่อประโยชน์สงฆ์อย่างใด อย่างหนึ่ง ดังกล่าวมานี้เรียกว่า "ผาติกรรม" ที่กัลปนา ก็จัด เป็นครุภัณฑ์.

ของเจดีย์

ของชนิดนี้ ได้แก่ของที่ทายกถวายเพื่อบูชาเจดีย์ ของนี้มี วิชาอย่างไร ท่านหาได้กล่าวไว้ไม่ น่าจะเทียบได้กับของสงฆ์ที่ จำแนกเป็นลหุภัณฑ์และครุภัณฑ์ ส่วนลหุภัณฑ์ เช่นน้ำมัน ใช้ตาม บูชา อาหาร ให้แก่ผู้รักษา ก็ควร ที่เป็นครุภัณฑ์ ควรเก็บรักษาไว้ หรือพึงจำหน่ายเพื่อผาติกรรม ถือเอาของเป็นครุภัณฑ์ด้วยกันที่ถาวร กว่าหรือที่เป็นประโยชน์กว่า หรือเพื่อปฏิสังขรณ์เจดีย์นั้น หรือถาวร วัตถุเนื่องด้วยเจดีย์นั้น ผลประโยชน์อันเกิดในที่กัลปนาพึงรู้โดยนัย อันกล่าวแล้วในของสงฆ์.

ของบุคคล

ของชนิดนี้ ได้แก่ของที่ทายกถวายแก่ภิกษุเป็นส่วนตัว หรือ ภิกษุแสวงหาได้มา และถือเอาเป็นส่วนตัว แม้ของที่สงฆ์แจกให้ ตกเป็นสิทธิแก่ภิกษุแล้ว ชื่อว่าเป็นของบุคคลเหมือนกัน.

ลักษณะของภิกษุก็ดี ของสามเณรก็ดี เจ้าของตายแล้วสงฆ์
เป็นเจ้าของ คือตกเป็นมรดกของสงฆ์ [นี้หมายความว่าเจ้าของไม่ได้
ปลงบริวาร] ในของเหล่านั้น บาตร จีวร ทรงอนุญาตเพื่อให้แก่
ภิกษุผู้พยาบาลไข้ ของที่เป็นลหุภัณฑ์อันเหลือให้แจกกัน สามเณรผู้
พยาบาล ก็พึงได้รับส่วนแจกเสมอภิกษุ ของที่เป็นครุภัณฑ์ให้ตั้งไว้
เป็นของสงฆ์.

การปลงบริวาร

การมอบให้ด้วยมีปริกัปปว่า ถ้าตายแล้ว ให้ของเหล่านี้ตกเป็น
ของผู้นั้น หรือว่าผู้นั้นจงถือเอาของเหล่านี้เมื่อตายแล้ว เช่นนี้ไม่จัดว่า
มอบให้เป็นสิทธิ์ในเวลายังเป็นอยู่ ต่อมอบให้ด้วยโวหารเป็นปัจจุบัน-
กาลไม่มีปริกัปปว่า "ฉันให้บริวารทั้งปวงนี้แก่เธอ" หรือระบุชื่อ
พัสดุด้วยก็ตาม จึงเป็นอันให้เป็นสิทธิ์.

ลักษณะถือวิสาสะในบาลีมีองค์ ๕ คือ

๑. เป็นผู้เคยได้เห็นกันมา.
๒. เป็นผู้เคยคบกันมา.
๓. ได้พูดกันไว้.
๔. ยังมีชีวิตอยู่.
๕. รู้ว่าของนั้นเราถือเอาแล้ว เขาจักพอใจ.

ในอรรถกถา แยกองค์ที่ ๑ องค์ที่ ๒ และองค์ที่ ๓ ออก เอา
แต่อย่างหนึ่ง คงเป็น ๓.

พระมติเห็นสมควรด้วยอรรถกถาและองค์ ๓ คือ

๑. เป็นผู้เคยเห็นกันมา หรือเป็นผู้เคยคลกกัน หรือได้พูดกันไว้.
๒. รู้ว่าถือเอาแล้ว เขาก็พอใจ.
๓. เขายังเป็นอยู่.

กัณฑ์ที่ ๒๑

วินัยกรรม

วิธีแสดงอาบัติที่ใช้ในบัดนี้

ต้องอาบัติตัวเดียว แสดงว่า

"อหิ อาวุโส ปาจิตติยิ อปตติ อปนุโน ตั ปฎิเทศมิ"
ผู้รับ "ปสฺสธ ฆนฺเต" ผู้แสดง "อาม อาวุโส ปสฺสามิ" ผู้รับ
"อายติ ฆนฺเต สฺวเรยฺยถ" ผู้แสดง "สาธุ สฺมุจฺจ อาวุโส สฺวาริสฺสามิ."
[นี้ ต่างว่าต้องอาบัติปาจิตติยิตัวหนึ่ง และแสดงในสำนักภิกษุ
ผู้่อนกว่า ถ้าผู้่อนกว่าแสดงในสำนักผู้แก่กว่า ฟังว่า "ฆนฺเต"].

ต้องอาบัติอย่างเดียวกันหลายตัว แสดงว่า

"อหิ อาวุโส สมฺพหฺลธา นิสฺสคฺคฺคาโย ปาจิตฺติยาโย อปตฺติโย
อปนุโน ตา ปฎิเทศมิ" [ถ้า ๒ ตัว ใช้ "เทว" ตั้งแต่ ๓ ตัว
ขึ้นไป ใช้ "สมฺพหฺลธา"].

ต้องอาบัติชื่อเดียวกัน แต่มีวัตถุต่างกัน แสดงว่า

"อหิ อาวุโส สมฺพหฺลธา นานา วตฺตกาโย ทุกฺกกาโย อปตฺติโย
อปนุโน ตา ปฎิเทศมิ" [ถ้าล่วง ๒ เรื่อง จำนวนอาบัติก็ ๒ ใช้
"เทว นานา วตฺตกาโย" จำนวนอาบัติมากกว่า ๒ ใช้ "สมฺพหฺลธา
นานา วตฺตกาโย"].

อาบัตินั้น ท่านให้แสดงโดยควรแก่ชื่อแก่วัตถุแก่จำนวน แสดง

ผิดชื่อใช้ไม่ได้ ผิดวัตถุและผิดจำนวน ข้างมากแสดงเป็นน้อย ใช้
ไม่ได้ ข้างน้อยพลังเป็นมาก ใช้ได้.

ถ้าสงสัยอยู่ในอาบัติบางตัว ท่านให้บอกดังนี้ "อหิ อาวุโส
อิตฺถนฺนํมา ย อาปตฺติยา เวมตฺติโก ยทา นิพฺพเมตฺติโก ภวิสฺสามิ ตทา
ตํ อาปตฺติ ปฏิกฺกกริสฺสามิ" แปลว่า "แน่ะเธอ ฉันมีความสงสัยใน
อาบัติชื่อนี้ จักสิ้นสงสัยเมื่อใด จักทำคืนอาบัตินั้นเมื่อนั้น."

ในอรรถกถาท่านวางแบบไว้ เป็นคำสำหรับสมมติตนรับอาบัติ
ที่ภิกษุแสดงในสงฆ์ว่า "สุณาทู เม ภนฺเต สงฺโฆ, อหิ อิตฺถนฺนาโม
ภิกฺขุ อาปตฺติ สรตฺติ วิวรตฺติ อุตฺตานิ กโรตฺติ เทเสตฺติ, ยถิ สงฺฆสฺส
ปตฺตกลฺลํ, อหิ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน อาปตฺติ ปฏิกฺกณฺเหยฺยํ"
แปลว่า "ท่านเจ้าข้า ของสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกษุผู้มีชื่อนี้ ผู้นี้ ระลึก
เปิดเผยทำให้ตื่น แสดงอาบัติ ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว
ข้าพเจ้าขอรับอาบัติของภิกษุผู้มีชื่อนี้."

แบบใช้คำบาลีออกชื่ออาบัติ คือ

อาบัติตัวเดียว ออกชื่อว่า "ถุลฺลจฺจยฺย อาปตฺติ, นิสฺสคฺคิยฺย
ปาจิตฺติยฺย อาปตฺติ, ปาจิตฺติยฺย อาปตฺติ, ทุกกฺกํ อาปตฺติ, ทุพฺภาสิตํ
อาปตฺติ."

อาบัติหลายตัว ออกชื่อว่า "ถุลฺลจฺจยาโย อาปตฺติโย,
นिसฺสคฺคิยาโย ปาจิตฺติยาโย อาปตฺติโย, ปาจิตฺติยาโย อาปตฺติโย,
ทุกกฺกาโย อาปตฺติโย, ทุพฺภาสิตาโย อาปตฺติโย" ต่อ "เทว"
หรือ "สมฺพหฺลา" เฉพาะอาบัตินี้วัตถุเดียว, ต่อ "นํนา วตฺตุกาโย"

เพาะอาบัติมีวัดต่างกัน.

คำสำหรับผู้แก้กว่า "อาวุโส, ปุสฺสตี, สิวเรยฺยาถ."

คำสำหรับผู้เอนว่า "ภนฺเต, ปุสฺสเถ สิวเรยฺยาถ."

คำแสดงอาบัติกฐินีเยว่า "การุหํ อาวุคส ฐมมํ อาปชฺชชี
อสฺปฺปายํ ปาฏิกุเทสนียํ ตํ ปาฏิกุเทสมิ" แปลว่า "แน่เชอ ฉันต้อง
แล้วซึ่งกรรมน่าตีเตียนไม่สบาย ควรจะแสดงคืนเสีย ฉันแสดงคืน
ซึ่งกรรมนั้น."

ภิกษุผู้ต้องอาบัติแล้ว ไม่ยอมรับว่าเป็นอาบัติ หรือยอมรับ
ว่าเป็นอาบัติ แต่ไม่แสดง ทรงอนุญาตให้สงฆ์ทำอุกเขปนียกรรมแก่
เธอได้ และห้ามมิให้ภิกษุอื่นสมคบกับเธอ.

อธิษฐาน

บริหารที่ระบุชื่อให้อธิษฐาน คือ

๑. สังฆาฏี.
๒. อัตราวาสก.
๓. อุตราสงค์.
๔. บาตร.   ทั้ง ๓ อย่างนี้ อธิษฐานได้เฉพาะพื้นหรือสิ่ง
๕. ผู้ปู้นัง.   เดียว นอกจากนี้ ไม่มีจำกัดจำนวน.
๖. ผ้าปิดฝิ.
๗. ผ้าอาบน้ำฝน.
๘. ผ้าปูนอน.
๙. ผ้าเช็ดหน้า ผ้าเช็ดปาก.

๑๐. ผ้าใช้เป็นบริการ เช่นผ้ากรองน้ำ ถูบาตร ย่อม ผ้าห่อของ.

คำอธิษฐานบริการสิ่งเดียว เช่น สังฆาฏิ ว่า "อิมิ สังฆาฏิ อธิษฐานามิ" แปล "เราตั้งเอาไว้ซึ่งผ้าสังฆาฏิผืนนี้" หรือว่า "เราตั้งเอาไว้ซึ่งผ้าผืนนี้เป็นสังฆาฏิ" อธิษฐานบริการอื่น ยกบทว่า "สงฆาฏิ" เสีย เปลี่ยนตามชื่อ ดังนี้

อุตุตราสงค์	สำหรับ	อุตุตราสงค์
อนตรวาสก	"	อันตรวาสก.
นีสิตน	"	ผ่านีสิตนะ.
กณฺฑุปฏิจฺฉาที	"	ผ้าปิดฝี.
วสฺตฺตีกสาฎิก	"	ผ้าอาบน้ำฝน.
ปจฺจตุถรรณ	"	ผ้าปูนอน.
มุขปฺมุจฺฉนโจล	"	ผ้าเช็ดหน้าเช็ดปาก.
ปริกุขารโจล	"	ผ้าเป็นบริการ.

คำอธิษฐานผ้าหลายผืนควบกัน เช่นผ้าปูนอน ว่า "อิมานิ ปจฺจตุถรรณานิ อธิษฐานามิ" แปล "เราตั้งเอาไว้ซึ่งผ้าปูนอนเหล่านี้" หรือว่า "เราตั้งเอาไว้ซึ่งผ้าเหล่านี้เป็นผ้าปูนอน" อธิษฐานผ้าอื่น ยกบทว่า "ปจฺจตุถรรณานิ" เปลี่ยนเป็น "มุขปฺมุจฺฉนโจลานิ" สำหรับผ้าเช็ดหน้าเช็ดปาก "ปริกุขารโจลานิ" สำหรับผ้าเป็นบริการ.

อธิษฐานมี ๒ คือ

๑. อธิษฐานด้วยกาย คือเอามือจับลูบบริการที่อธิษฐานนั้นเข้า ทำความผูกใจตามคำอธิษฐานข้างต้น.

๒. อธิษฐานด้วยวาจา คือต้นคำอธิษฐานนั้น ไม่ถูกของด้วยกายก็ได้.

อธิษฐานด้วยวาจาแยกเป็น ๒ คือ

๑. อธิษฐานในหัตถบาต.

๒. อธิษฐานนอกหัตถบาต.

ของอยู่ใน ๒ สอคับหรือสอกหนึ่งระหว่าง ฟังให้อธิษฐานในหัตถบาต ของอยู่ห่าง ฟังใช้อธิษฐานนอกหัตถบาต และเปลี่ยนบทว่า "อิม" เป็น "เอต" เปลี่ยน "อิมานิ" เป็น "เอตานิ." แปลว่า "นั่น."

คำปัจจุธรรมหรือถอนอธิษฐาน ว่า

"อิม สงฆาญี ปัจจุฑฐรามิ" แปลว่า "เรายกเลิกสังฆาญีผืนนี้" ยกเลิกบริวารอื่นฟังเปลี่ยนตามชื่อ.

คำพินทุว่า "อมิ พินทุกปโป กโรมิ" แปลว่า "เราทำหมายด้วยจุดนี้."

บริวารที่จะละอธิษฐานไปเพราะเหตุ ๕ ประการ คือ

๑. ให้แก่ผู้อื่นเสีย.

๒. ถูกโจรแย่งชิงเอาไปเสีย.

๓. มิตรถือเอาด้วยวิสาสะ.

๔. เจ้าของหันไปเพื่อความเป็นคนเลว.

๕. เจ้าของลาสิกขา.

๖. เจ้าของทำกาลกิริยา.

๗. เพศกลับ.

๘. ถอนเสียจากอธิษฐาน.

๙. เป็นช่องทะลุ [เฉพาะในไตรจีวรและบาตร].

ในเหตุ ๙ ประการนั้น เหตุที่ควรเป็นประมาณมี ๕ คือ

๑. ให้แก่ผู้อื่น.

๒. ถูกโจรชิงเอาไปหรือลักเอาไป.

๓. มิตรถือเอาด้วยวิสาสะ.

๔. ถอนเสียจากอธิษฐาน.

๕. เป็นช่องทะลุ.

[ช่องทะลุไตรจีวรนั้น ท่านว่าเท่ากึ่งเล็บก้อย ทะลุโห่ว
ทีเดียว ไม่มีเส้นด้ายในระหว่าง นับแต่ริมผ้าเข้าไป ด้ายยาวกึ่งหนึ่ง
ด้านกว้างแห่งผ้าหนึ่ง ๔ นิ้ว แห่งผ้าห่ม ๘ นิ้ว ช่องทะลุในบาตรนั้น
ท่านว่าพอเม็ดข้าวฟ่างลอดได้].

วิกัป

คำวิกัปต่อหน้าในหัตถบาธ จีวรผืนเดียวว่า "อิมิ จีวรึ ตฺยฺหิ
วิกปฺเปมิ" แปลว่า "ข้าพเจ้าวิกัปจีวรผืนนี้แก่ท่าน" จีวรหลายผืนว่า
"อิมานิ จีวรานิ" แทน "อิมิ จีวรึ" บาตรใบเดียวว่า "อิมิ ปตฺตํ
ตฺยฺหิ วิกปฺเปมิ" บาตรหลายใบว่า "อิมิ ปตฺเต" แทน "อิมิ
ปตฺตํ" นอกหัตถบาธว่า "เอตํ" แทน "อิมิ" ว่า "เอตานิ" แทน
"อิมานิ" ว่า "เอเต" แทน "อิมิ" ถ้าวิกัปแก่ภิกษุผู้แก่ว่า
ใช้บทว่า "อายุสมฺโต" แทน "ตฺยฺหิ" ก็ควร.

คำวิกัปกลับหลัง ในหัตถบาส จีวรผืนเดียวว่า "อัม จีวร
อิตฺตุนนามสุต วิกปฺเปมิ" แปลว่า "ข้าพเจ้าวิกัปจีวรผืนนี้แก่
สหธรรมิกชื่อนี้" ถ้าวิกัปแก่ภิกษุต่างว่าชื่ออุตฺระ ฟังออกชื่อว่า
"อุตฺตรสุต ภิกฺขุโน" หรือ "อายุสมโต อุตฺตรสุต" แทน
"อิตฺตุนนามสุต" โดยสมควรแก่ผู้รับ อ่อนกว่าหรือแก่กว่า วิกัป
จีวรหลายผืน วิกัปบาตรใบเดียว หลายใบ ในหัตถบาส นอก
หัตถบาส ฟังเทียบตามแบบวิกัปต่อหน้า.

คำถอนวิกัปจีวรในหัตถบาสว่า

"อิมฺ จีวรํ มยุหํ สนฺตํ ปริภุชฺช วา วิสขฺเซหิ วา ยถาปจฺจยํ
วา กโรหิ" แปลว่า "จีวรผืนนี้ของข้าพเจ้า ท่านจงใช้สอยก็ตาม
จงสละก็ตาม จงทำตามปัจจัยก็ตาม."

ถ้าผู้ถอนอ่อนกว่าว่า

"อิมฺ จีวรํ มยุหํ สนฺตํ ปริภุชฺช วา วิสขฺเซถ วา ยถาปจฺจยํ
วา กโรถ" [แปลความเดียวกัน].

บาตรที่วิกัปแล้ว ไม่มีกำหนดให้ถอนก่อนจึงบริโภคน ฟังใช้
เป็นของวิกัปเกิด แต่เมื่อจะอธิษฐาน ฟังให้ถอนก่อน.

กัณฑ์ที่ ๒๒

ปกริณกะ

มหาปเทศ ๔

มหาปเทศข้อสำหรับอั้งใหญ่มี ๔ คือ

๑. สิ่งใดไม่ได้ทรงห้ามไว้ว่าไม่ควร แต่เข้ากันกับสิ่งเป็นอกัปปิยะ
ขัดกันต่อสิ่งเป็นกัปปิยะ สิ่งนั้นไม่ควร.
๒. สิ่งใดไม่ได้ทรงห้ามไว้ว่าไม่ควร แต่เข้ากันกับสิ่งเป็นกัปปิยะ ขัด
กันต่อสิ่งเป็นอกัปปิยะ สิ่งนั้นควร.
๓. สิ่งใดไม่ได้ทรงอนุญาตไว้ว่าควร แต่เข้ากันกับสิ่งเป็นอกัปปิยะ
ขัดกันต่อสิ่งเป็นกัปปิยะ สิ่งนั้นไม่ควร.
๔. สิ่งใดไม่ได้ทรงอนุญาตไว้ว่าควร แต่เข้ากันกับสิ่งเป็นกัปปิยะ ขัด
กันต่อสิ่งเป็นอกัปปิยะ สิ่งนั้นควร.

พระพุทธานุญาตพิเศษ

ข้อที่ทรงอนุญาตเป็นพิเศษแท้ ๆ นั้นมี ๕ คือ

๑. ทรงอนุญาตเฉพาะอาพาธ [ยามหาวิกัฏ ๔ มุตร คุธ ถ้ำ (ไฟ)
ดิน] ทรงอนุญาตแก่ภิกษุผู้ถูกงูกัด แม้ไม่ได้รับประเคน จันก็ได้
ไม่เป็นอาบัติ น้ำข้าวใสที่เข้าใจว่าน้ำข้าวต้มไม่มีกาก และน้ำเนื้อต้ม
ที่ไม่มีกากเหมือนกัน ทรงอนุญาตแก่ภิกษุไข้ ที่จำจะต้องได้อาหาร
ในเวลาวิกาล.

๒. ทรงอนุญาตเฉพาะบุคคล [เช่นทรงอนุญาตอาหารที่เรออ้วกถึง
ลำคอแล้วกลับเข้าไป ไม่เป็นอาบัติเพราะวิกาลโภชนสิกขาบท].
๓. ทรงอนุญาตเฉพาะกาล [เช่นทรงอนุญาตให้เจียวมันเปลว แต่
ต้องทำให้เสร็จในกาล].
๔. ทรงอนุญาตเฉพาะถิ่น [เช่นทรงอนุญาตให้อุปสมบทด้วยสงฆ์มี
องค์ ๕ ให้อาบน้ำได้เป็นนิตย ให้ใช้รองเท้า ๔ ชั้นของใหม่ได้
ในปัจจุบันตชนบท].
๕. ทรงอนุญาตเฉพาะยา [เช่นทรงอนุญาตน้ำมันเจียน้ำมันไม่มาก
จนถึงสีกลืนรสปรากฏ ให้ดื่มกินได้ และทรงอนุญาตให้ใช้
กระเทียมเข้ายาได้].

ขออารักขา

ปกติของภิกษุไม่พอใจเป็นถ้อยเป็นความกับใคร ๆ ไม่แต่หา
สาเหตุเล็กน้อยเป็นเครื่องปลุกคิดขึ้น พอจะอดได้นิ่งได้ ก้อดกึ่งนิ่ง
แต่เมื่อพึงคราวจำเป็นคือถูกคนอื่นฟ้อง ก็เป็นจำเลยว่าความเพื่อ
เปลื้องตนได้ เมื่อถูกคนอื่นข่มเหงเหลือออกเหลือทน ก็บอกขอ
อารักขา แม้จะจงชื้อก็ได้ หรือเมื่อถูกทำร้าย แต่ไม่รู้ว่าใครทำ จะ
บอกให้ถ้อยคำไว้แก่เจ้าหน้าที่ก็ได้ หรือของหายแต่ไม่รู้ว่าใครลักจะ
บอกตราสินไว้แก่เขาก็ได้ ไม่มีโทษในเพราะเหตุเหล่านี้.

วิบัติ ๔

ในบาลีจำแนกวิบัติของภิกษุไว้ ๔ คือ

๑. สิ้นวิบัติ ความเสียแห่งศีล.

๒. อาจารย์วัติ ความเสียมารยาท.

๓. ทิฎฐิวัติ ความเห็นผิดธรรมผิดวินัย.

๔. อาชีวัติ ความเสียหายแห่งการเลี้ยงชีพ.

อโคจร

บุคคลหรือสถานที่อันภิกษุไม่ควรไปอยู่ เรียกอโคจรมี ๖ คือ

๑. หึงแพศยา.

๒. หึงหม้าย.

๓. สาวเทื่อ [หมายเอาหญิงโสคหาสามีมิได้ อยู่ลำพังตน].

๔. ภิกษุณี.

๕. บัณเฑาะก์.

๖. ร้านสุรา [โรงกลั่นสุรา หรือร้านฝิ่นโรฝิ่น สงเคราะห์เข้าด้วย].

ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยศีล ถึงพร้อมด้วยมารยาท และโคจร ย่อม
ประดับพระศาสนาให้รุ่งเรืองแล.